

18 NOVEMBER 1970

55e JAARGANG

No. 2773

Calculated risk

Dat werkgevers en werknemers niet in eerste ronde tot overeenstemming zijn gekomen in de SER viel te verwachten. De prijsmaatregel van de regering van 3 november jl. heeft de onderhandelingsmarge van met name de werkgevers aanzienlijk beperkt. Hun ontevredenheid over deze prijsmaatregel wordt slechts nominaal door de werknemersvertegenwoordigers in de SER gedeeld. De laatsten zijn weliswaar bereid om mee te werken aan wijziging van het prijsbeleid, maar willen niet zo ver gaan dat zij reeds nu bereid zijn om tezamen met de werkgevers, naar analogie van hun gezamenlijke actie m.b.t. art. 8 van de Loonwet, de minister (maar nu die van Economische Zaken) voor het blok te zetten. Ongetwijfeld een „calculated risk” van de heer Nelissen bij het uitvaardigen van de prijsmaatregel, een risico dat hij — naar het althans voorlopig schijnt — juist heeft getaxeerd.

De werkgevers zitten nu met een aantal Zwarte Pieten in handen; noch de minister noch de werknemers zijn bereid voor Sinterklaas te spelen en hun daarvan te ontlasten. Gegeven de stand van de conjunctuur zijn de werkgevers de zwakste onderhandelingspartij; het SER-overleg laten vastlopen kunnen zij zich daarom niet permitteren. Werknemers daarentegen kunnen het zich veroorloven op „zien komen” te spelen. De regering kijkt belangstellend toe en zal ongetwijfeld bereid zijn, terwille van het bereiken van een compromis met een niet al te grote prijs-loonspiraal voor 1971, zekere concessies te doen. Die concessies zullen echter slechts marginaal zijn; onverkort zal waarschijnlijk voorop blijven staan haar vaste plan om de prijs-loonspiraal vooral aan de zijde van de prijzen in de hand te houden, hetgeen inhoudt: handhaven van de essentie van de prijsmaatregel.

Deze spiraal attaqueren aan de kant van de lonen lijkt een geringere noodzaak, bereid als de vakbeweging nu is om met een reële loonstijging van 2 à 2,5% genoegen te nemen. Belangrijker op dit punt is evenwel, dat juist als gevolg van hun geringere onderhandelings-

marge de werkgevers wel gedwongen zijn in het spel van loven en bieden met de werknemers niet al te toegevend te zijn. Door de prijsmaatregel staat hun eigen rentabiliteit op het spel; dat zij daarover boos zijn legt in het huidige sociaal-politieke machtsevenwicht geen gewicht in de schaal. Van belang is slechts dat zij tijdens hun onderhandelingen zich terdege bewust zijn van het Damocles-zwaard van Nelissen. Hierdoor zal het de vakbeweging moeilijker vallen in een latere fase aan een akkoord van 2 à 2,5% te gaan knabbelen. Dreigt niettemin de loonontwikkeling toch de pan uit te springen, zoals destijds na het met zo veel gejuich (niet op deze plaats overigens) binnengehaalde 14e halfjaarlijkse economische rapport van de SER (zomer 1969) het geval was, dan is daar altijd als een stok achter de deur nog het instrument van de loonpauze, art. 10 van de Loonwet, dat de regering dan kan — en zeker zal — hanteren.

De impasse waarin het SER-overleg tijdelijk is geraakt dient geenszins te worden uitgelegd als een bewijs, dat de regering met haar maatregel de weg naar het herstel van een „constructief overleg” blokkeert. Hooguit blokkeert zij daarmee de weg naar een overleg waaruit indexatie-clausules resulteren, die opnieuw de nominale ontwikkeling van lonen en prijzen naar inflatoire hoogtes stuwen. De regering heeft de sociale partners duidelijk grenzen gesteld voor hun manoeuvreerruimte. Dat is voor die sociale partners, werkgevers voorop, wellicht niet zo plezierig. Het is wél democratischer (de Tweede Kamer bleek vorige week — afgezien van enig verbaal tegengas — het eigenlijk wel met de minister eens te zijn) en zal uiteindelijk waarschijnlijk macro-economisch gezien ook constructiever blijken te zijn.

Deze aanpak van de regering zou men wellicht als een ommezwaai kunnen beschouwen. De bestrijding van de inflatie vanuit het Departement van Sociale Zaken wekte zo veel weerstanden op in de sociaal-politieke (en ook in de persoonlijke) sfeer, dat men nu dan toch kennelijk gemeend heeft gedurende de laatste maanden van deze kabinetsrit wat meer op de golf lengte van Economische Zaken te gaan zitten. De frustraties zijn daarmee verlegd van de werknemers naar de werkgevers. Ook een „calculated risk”.

dR

Inhoud

Calculated risk	1117
Korthheidshalve	1118
Prof. Dr. Th. C. M. J. van de Klundert:	
Inflatie en werkloosheid	1119
W. B. Koelman:	
Een nieuwe pensioenstrategie (II)	1120
Drs. A. J. M. van de Laar:	
Nigeria, waarheen? (II)	1125
Dr. L. Koopmans en Drs. V. Halberstadt:	
Theorie der openbare financiën	1128
Mededelingen	1124
Technologie	1130
Au courant	1132
Boekennieuws	1135

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit

Redacteur-secretaris: P. A. de Ruiter

Adjunct redacteur-secretaris:
J. van der Burg

Economisch-Statistische Berichten

Uitgave van de Stichting Het Nederlands
Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar,
studenten f. 31,20, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).
Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908

Korthheidshalve

Tijdens de door de Europese Beweging in Nederland op 11 november jl. georganiseerde conferentie over de Europese industriepolitiek, heeft de Directeur-Generaal voor Industrie en Handel van het Ministerie van Economische Zaken, Mr. J. C. van Alphen de Veer, enige behartenswaardige opmerkingen gemaakt over de Europese industriepolitiek. Hij heeft in zijn rede „Industriepolitiek, nationaal en/of Europees” o.a. gerefereerd aan enige verschillen van inzicht op dit terrein, die tussen sommige EEG-partners bestaan. Behalve het langzamerhand overbekende feit, dat in ons eigen land Europese concurrenten veelal op gelijke voet mogen meedingen naar overheidsorders, terwijl daarentegen de Nederlandse industrie in de andere EEG-landen op discriminatoire barrières stuit wanneer het om dergelijke orders gaat, stipte hij ook nog enkele andere onbevredigende ontwikkelingen aan die de voortgang naar een waarlijk Europese industriepolitiek vertragen. Zo bijv. het bestaande verschil van inzicht ten aanzien van de aanpak van zo'n politiek. Hij onderscheidde daarbij een algemeen beleid („de stappen die men doet om meer in het algemeen de gemeenschapsindustrie profijt te doen trekken van het bestaan van de Gemeenschappelijke markt”) en een meer specifiek beleid („de maatregelen die gemeenschapsorganen kunnen nemen ten behoeve van bepaalde produkties en/of sectoren van industrie binnen de EEG”). Sommige lidstaten (waaronder Nederland) zien in de eerste vorm van aanpak het zwaartepunt. Andere stellen de aanpak van specifieke problemen primair, een strategie die de Directeur-Generaal gevaarlijk acht omdat daardoor de aandacht van de onbelemmerde toegang tot de gehele EEG-markt wordt afgeleid, en te veel energie en aandacht worden besteed aan „bepaalde hulpmaatregelen speciaal voor zwakke sectoren resp. voor enkele spectaculaire zaken die zeer riskant zijn en veel geld kosten”. Voorts waarschuwde hij tegen tendenties die industriële samenwerking binnen de EEG willen houden en samenwerkingen over de gemeenschappelijke grens heen niet graag zien. In dit verband gaf hij ook blijk van een verheugend nuchtere visie op de problematiek m.b.t. de zgn. „technologische kloof”. Het overbruggen van die achterstand is zijns inziens geen exclusief-Europese zaak; al naar gelang het terrein van achterstand dient naar samenwerking met derde, onverschillig welke, landen te worden gezocht, opdat geen omvangrijke middelen behoeven te worden besteed voor activiteiten die al elders zijn verricht. Slechts die terreinen moeten we bewerken die nog niet door anderen zijn bewerkt. Geen „eurocentrische” visie dus, waarin de Zes op alle terreinen tegen derde landen moeten kunnen concurreren. (dR)

„Onverwachts geeft een econoom de weg aan om met keiharde cijfers de biologen te steunen in hun strijd tegen de milieuverontreiniging”. Drs. R. Hueting zelf zal waarschijnlijk niet zo erg ingenomen zijn met dit als wervend bedoelde tekstje, dat de kافت siert van zijn zojuist verschenen boekje *Wat is de natuur ons waard?* (Het Wereldvenster, Baarn, 120 blz., f. 7,90). Wat hij immers bij voortduring tracht te doen is aantonen dat milieuverontreiniging „gefundenes Fressen” voor economen en juist geen object voor alleen biologen is. Evenmin zal hij de suggestie appreciëren, die van het woord „onverwachts” uitgaat, de suggestie namelijk dat je in zoiets als een strijd tegen de milieuverontreiniging wel het allerlaatste een bijdrage van een econoom mag verwachten! Maar toegegeven, de economen hebben het er naar gemaakt dat ze vaak als propagandisten bij uitstek van alle milieubedervende activiteiten worden voorgesteld; te veel hebben zij de „externe effecten” als scherpslijperij van de theoretici afgedaan en in voetnootjes weggestopt. Het is vooral aan Hueting, die op zijn beurt sterk beïnvloed is door het werk van Prof. Dr. P. Hennipman (de vader zogezegd van de Nederlandse welvaartstheorie), dat wij het te danken hebben dat een zaak als het milieubedrijf niet langer alleen maar in de vage sfeer van het immateriële welzijn wordt getrokken. „De nieuwe schaarste is keihard”, zegt Hueting. De *ESB*-lezer wist het reeds; hij kan het nog eens opnieuw lezen. In deze polemisch geschreven artikelenbundel. (dR)

Inflatie en werkloosheid

Onlangs verscheen in de pers het bericht, dat de OESO een geheim rapport zou hebben gefabriceerd, waarin wordt aangedrongen om in de strijd tegen de inflatie een grotere werkloosheid te accepteren dan te doen gebruikelijk. Tegelijkertijd berichtte een correspondent van *de Volkskrant*, dat de Amerikaanse regering een werkloosheidspercentage van 5,6 als een acceptabele „prijs” beschouwt om de ook aan de andere kant van de oceaan woedende inflatie de kop in te drukken. De Phillips-curve moet dus kennelijk in benedenwaartse richting worden gevolgd.

Het dilemma is al lang gemeengoed. Prijsstabiliteit en volledige werkgelegenheid zijn simultaan moeilijk te verwezenlijken. De economische theorie zegt er een aantal interessante dingen over. Bij onderbesteding kan het kostenpeil blijven stijgen en omgekeerd kan zelfs een overbesteding niet altijd de werkloosheid weg werken. Het eerstgenoemde geval behoeft geen toelichting. Met betrekking tot de andere casus kan worden opgemerkt, dat bij een teruggang van de bestedingen niet overal een gelijk schijfje afgesneden wordt. Integendeel, het zijn de zwakke broeders, die het eerst sneuvelen. Frictiewerkloosheid en conjuncturele werkloosheid zijn in de werkelijkheid nauw gelieerd.

Een en ander neemt niet weg, dat structurele ontwikkelingen de beheersing van het economische proces moeilijker kunnen maken. Zo wordt bijvoorbeeld in de *Macro Economische Verkenning 1971* van het CPB geconstateerd, dat het werkloosheidspercentage voor Nederland* in 1970 op 1,3 zal uitkomen, hetgeen hoger is dan het minimale niveau in het verleden. Daar valt echter volgens de deskundigen van het CPB weinig aan te doen, want: „Het bijna continue proces van bedrijfssaneringen, gepaard gaande met sluitingen en fusies, doet het minimaal bereikbare niveau van de werkloosheid immers hoger worden” (blz. 8). De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ont-

wikkeling krijgt zo gezien automatisch datgene, waarom gevraagd wordt. Men zal echter wel wat meer bedoelen.

In de economie wordt volgehouden, dat over de doelstellingen van de economische politiek vanuit de wetenschap geen oordeel geveld kan worden. Meestal wordt daarmee tevens de vraag naar de intenties of beweegredenen van de politici buiten de deur gehouden. Toch lijkt het zinvol deze vraag te stellen, want met de uitdrukking „algemeen belang” komt men ook niet zo goed uit de voeten. In ieder geval schijnen tegenwoordig weinigen behoefte te hebben aan een geidealiseerde voorstelling van het politieke gebeuren.

Waarom wordt een zekere prioriteit toegekend aan de inflatiebestrijding? Over vergeten groepen praat bijna niemand meer. Erkend moet worden, dat een voortwoekerende prijsstijging uit de hand kan lopen. Hyperinflaties zijn regelrechte catastrofes. Maar hoe groot is in werkelijkheid de kans op een escalatie? Zonder de gebruikelijke motieven voor een anti-inflationistische politiek te bagatelliseren, valt er toch wat te zeggen voor de gedachte, dat het streven naar integratie in Europees en wijder Atlantisch verband een belangrijke hoeksteen van deze politiek vormt.

Ongelijke inflatoire ontwikkelingen in de verschillende landen zijn weinig bevorderlijk voor een gunstig investeringsklimaat, waarmee de mammoetondernemingen zijn gebaat. Internationaal gezien hebben de vakbewegingen daarentegen weinig invloed. Het werknemersstandpunt lijkt vaak

in internationale organisaties (OESO, NAVO, enz.) niet zo zwaar te wegen. Dit wordt mede in de hand gewerkt door de systeem-inherente scheiding van economie en politiek. De integratie is ook een politiek vraagstuk en daarbij treden aspecten als inkomensverdeling en medezeggenschap niet zo sterk op de voorgrond. Er valt over deze kwestie natuurlijk nog veel meer te zeggen, maar duidelijk lijkt, dat met een groei naar grotere politieke eenheid de werkgelegenheid onder druk zal komen te staan.

De OESO heeft gemakkelijk praten, maar de nationale regeringen zullen de problemen die een stijgende werkloosheid met zich meebrengt moeten oplossen. Het ligt daarbij voor de hand, dat vooral veel werk zal worden gemaakt van de micro-economische benadering. Stimulering van vestigingen in achtergebleven delen van het land, omscholingsprogramma's en infrastructurele voorzieningen staan daarbij hoog genoteerd. De Europese en Atlantische gedragslijnen schrijven daarbij echter een beperking van de overheidsuitgaven, met uitzondering van de post defensie, voor. Het gevolg hiervan is, dat aan het particulier initiatief geen strobreed in de weg kan worden gelegd. Overal waar de kreet werkgelegenheid valt, moet eerbiedig worden geluisterd. De planologie blijft een papieren tijger. De milieuhygiëne zal men niet onder controle krijgen, al zullen er ook nog zoveel rapporten over verschijnen.

Zo wil de ironie, dat de vrijheid die de vakbewegingsleiding wint of herwint voor de man in de straat steeds meer illusoir wordt. De ijzeren wet van de concentratie laat de burger steeds minder ruimte zijn eigen leven te leiden. Alles komt uiteindelijk van bovenaf, d.w.z. van steeds verder weg. Wie deze gevolgtrekking te somber vindt, moet bedenken, dat de westerse cultuur grote pessimisten (zoals Thorstein Veblen, Aldous Huxley en Herbert Marcuse om enkele namen te noemen) heeft voortgebracht. Laten we hen vooral in ere houden.

Th. van de Klundert

Een nieuwe pensioenstrategie (II)*

Een betaalbaar, rechtvaardig en welvaartsvast pensioensysteem is voor iedereen mogelijk

W. B. KOELMAN

Werkingsfeer

Het is duidelijk, dat de gedachte aan een pensioenplicht ontstaan is in het bedrijfsleven. De gebrekkigheid van de voorzieningen wordt immers juist in de werkgevers-werknemersverhouding het zwaarst gevoeld. Het ligt dan ook voor de hand, dat de pensioenplicht in de eerste plaats zal gelden voor elke werknemer. Hieruit vloeit voort dat de regels grotendeels door werkgevers en werknemers zelf kunnen worden bepaald. Waarom zou deze pensioenplicht echter niet uitgebreid worden tot alle Nederlanders door hierin de groep zelfstandigen op te nemen. Zij zijn immers self-employed en hebben als zodanig de plicht om een afdoende pensioenregeling op te bouwen. Een universele pensioenplicht biedt ook technisch-administratief grote voordelen. Bovendien wordt dan één integraal werkend systeem verkregen met alle voordelen voor de arbeidsmobiliteit.

Zoals nog in de paragraaf „Overgangsmatregelen” zal blijken, biedt ons voorstel een mogelijkheid om over het verleden aanvullende pensioenrechten toe te kennen. Dit nu kan alleen op rechtvaardige wijze plaatsvinden, wanneer alle Nederlandse ingezetenen op gelijke wijze hiervan profiteren. Tegen deze achtergrond is het meedoen van zelfstandigen een onontkoombare eis. Aangezien voor zelfstandigen de pensioenen en de premie gerelateerd zullen worden aan het totale inkomen (inclusief de premie) dienen deze pensioenen en premieën, zoals ook hierboven reeds is opgemerkt, 80% te bedragen van de overeenkomstige grootheden voor werknemers. Voor de pensioenopbouw betekent dit, dat bij een percentage van 1,75% voor werknemers, bij zelfstandigen gerekend zou moeten worden met 1,4% per jaar (deze cijfers voor de zelfstandigen zullen nog beïnvloed kunnen worden door de overgangsmatregelen en trendmatige ontwikkelingen; ook een eventuele eigen werknemersbijdrage kan een verschuiving in de verhouding teweeg brengen).

In het voorafgaande is reeds de wenselijkheid naar voren gebracht om ook de ambtenaren in de regeling te betrekken. Ook voor hen zal gelden dat verworven rechten niet mogen worden aangetast. Wanneer hieruit voortvloeit dat de extra voorzieningen die er nu al zijn behouden dienen te blijven, dan kan dit gebeuren zonder dat het algemene systeem verlaten behoeft te worden. Het laatstgenoemde wijst erop dat het niet nodig is om voor een ieder in feite dezelfde pensioenregeling te laten gelden. De pensioenplicht geeft een adequate voorziening, zodat uit een oogpunt van pensioennormen geen aanvulling nodig is. Desondanks

blijft er alle ruimte om op vrijwillige basis aanvullingen te geven. Deze aanvullingen kunnen op de traditionele manier worden verzekerd of in het algemene welvaarts-vaste schema worden opgenomen.

De individuele premievaststelling vindt plaats volgens het kapitaaldekkingstelsel. De bedoeling is dat voor en/of door elke deelnemer de eigen premielast wordt betaald. Dit leidt voor een 25-jarige tot een kostenpercentage van 18 à 19% van het pensioendragend loon of salaris. Voor een 45-jarige is dit 24 à 25%, terwijl voor een 64-jarige een percentage van bijna 29% geldt. Voor de vaststelling van de premie is een premietabel nodig welke tot 64 jaar loopt. De gematigde progressie in deze tabel komt gevoelsmatig overeen met de hogere waarde, die oudere verzekerden aan pensioenen toekennen. Het gemiddelde van de individuele premielast brengt het overall-percentage op de reeds eerder genoemde 25%. Het is wenselijk dat voor de pensioenopbouw een minimum grondslag geldt, afgestemd op het minimum loon. Verder kan voor degenen in de laagste inkomenscategorieën een degressieve premieschaal ontworpen worden als tegemoetkoming in de kosten.

Overgangsmatregelen

De nieuwe regeling zou zonder complicaties kunnen worden ingevoerd, indien het financieel mogelijk zou zijn om de gemiddelde premie van 25% op tafel te brengen. Deze sprong ineens kan onze economie echter niet verwerken, zodat overgangsmatregelen nodig zijn. Bovendien is het wenselijk om het gehele complex van de bestaande pensioenregelingen in het nieuwe systeem in te passen. Hiervoor zijn de volgende stappen nodig:

1. De bestaande rechten worden premievrij gemaakt op grond van de aanwezige premiereserve bij het betreffende verzekeringsinstituut.
2. Men kan de premievrije rechten in de normale traditionele vorm aanhouden. Iedereen krijgt echter een keuzerecht. Men kan bepalen dat de premievrije rechten worden omgezet in een pensioen volgens het nieuwe systeem, waarbij de premiereserve als koopsom fungeert.
3. Berekend wordt welke pensioenrechten gemiddeld per leeftijdsklasse over het verleden zouden zijn opgebouwd indien het nieuwe systeem altijd al zou hebben gegolden.

* (I) in „ESB” van 11 november 1970, blz. 1096-1100.

4. Vastgesteld kan worden welk pensioen over achterliggende jaren gemiddeld verworven is per leeftijdsklasse, in de veronderstelling dat een ieder van het sub 2 genoemde keuzerecht gebruik maakt.
5. Het gemiddelde pensioen sub 4 moet nu worden gebracht op het niveau van de pensioennorm sub 3. Voor elke leeftijdsklasse wordt deze aanvulling berekend en zonder enige kosten aan alle Nederlanders toegekend.
6. Voor de reeds gepensioneerden leiden bovenstaande stappen ertoe dat het gemiddelde door hen elders opgebouwde pensioen aangevuld wordt tot de norm van 70% van het welvaartsvaste salarismiddelde.
7. In de sub 5 genoemde aanvulling is automatisch begrepen het gedeelte van de AOW/AWW-uitkeringen voor zover deze aan het verleden kunnen worden toegerekend.
8. Voor de sub 5 genoemde aanvullingen wordt door de overheid aan het betreffende verzekeringsinstituut de tegenwaarde in welvaartsvaste promessen uitgerekend.
9. Voor zover de premievrije rechten krachtens het keuzerecht worden omgezet in het nieuwe pensioensysteem, worden de onderliggende vermogensbestanddelen overgeheveld naar de overheid die de tegenwaarde in welvaartsvaste promessen uitkeert.

Het zou te ver voeren om bovenstaande overgangsmaatregelen gedetailleerd te bespreken. De kern is echter dat het mogelijk is om de tot nu toe op traditionele wijze opgebouwde pensioenrechten in het nieuwe systeem te incorporeren. Dit brengt mede een getemporeerde conversie van onderliggende premiereserves in welvaartsvaste promessen. Aanvulling tot het normniveau over achterliggende jaren kan plaatsvinden zonder een overeenkomstige vermogensoverdracht. Dit komt omdat de financiering van dit gedeelte begrepen is in de toekomstige premiebetaling. Het is duidelijk dat aan de overgangsmaatregelen een gedetailleerde studie zal moeten worden gewijd voordat tot invoering kan worden overgegaan.

Gelijkmatige financiering

Een ruwe schatting van de gelden welke thans jaarlijks als premie of bijdrage voor pensioenvoorzieningen worden aangewend, levert het volgende overzicht op (in f. mrd)¹:

AOW/AWW	5,0
Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	2,4
Ondernemingspensioenfonds	0,9
Bedrijfspensioenfonds	0,7
Regelingen via verzekeringmaatschappijen	1,0

Totaal 10,0

Wat opvalt is dat slechts ééntiende gedeelte van de totale pensioenbijdragen toevertrouwd wordt aan het levensverzekeringbedrijf; voorts dat de helft van alle voor pensioen bestemde gelden als premie AOW/AWW in het omslagstelsel terecht komt. In de derde plaats blijkt de grote omvang van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. De voor de ambtenarenregeling benodigde bijdrage is bijna evenveel als het geheel van de particuliere- en ondernemingspensioenvoorzieningen van de rest van de Nederlandse bevolking.

Vastgesteld kan verder worden, hoe groot het totale

vermogen is van pensioenfondsen inclusief de regelingen bij verzekeringmaatschappijen. Ook dit cijfer zal in een later stadium exacter moeten worden bepaald. Het gaat hierbij om een bedrag in de orde van grootte van f. 40 mrd. In onze voorstellen gaat dit bedrag getemporeerd over naar de overheid. Dit behoeft echter niet rechtstreeks te geschieden, maar kan via een daartoe in het leven geroepen vereveningsfonds. De vermogensbestanddelen welke in dit vereveningsfonds terechtkomen op grond van de sub 9 van de overgangsmaatregelen genoemde conversie, kunnen worden aangewend om het bijdragepercentage in een overgangperiode van bijv. tien jaar belangrijk lager te stellen dan de berekende gemiddelde 25%. Men kan, wanneer men eenmaal over de betreffende gegevens beschikt, een nauwkeurige berekening maken van het verloop van het bijdragepercentage om evenwicht tussen de binnenkomende vermogensbestanddelen en de lagere premie-opbrengst te bereiken. Globaal kan worden aangetoond dat dit evenwicht gevonden wordt, indien het gemiddelde premiepercentage oploopt van ca. 16% tot 25% met jaarlijkse stijgingen ad 1%. Het betekent in feite dat het systeem integraal kan functioneren met een gemiddelde aanvangspremie van 16%. Een percentage dat voor onze Nederlandse economie geen grote schokken veroorzaakt.

Gevolgen

A. Met de door ons voorgestane maatregelen wordt definitief het doel van een wezenlijke ouderdags- en weduwenvoorziening bereikt.

De strijd om het bestaan dwingt de mensen tot lichamelijke en psychische inspanningen, die de meesten van ons na de leeftijd van ca. 65 jaar niet meer kunnen opbrengen. Het is een eis van een geciviliseerde staat om te zorgen dat de ouderen van deze inspanningen verlost zijn. De tot nu toe in Nederland en ook elders geldende pensioensystemen zijn besmet met de kenmerken van de economische wedloop. Hiermede legt men, in strijd met eigen normen en inzichten, op deze categorie nog steeds een groot gedeelte van de psychische inspanningen die daarmee gepaard gaan.

Wij menen dat het niet te veel gezegd is dat de nieuwe pensioenstrategie leidt tot een inkomensniveau, waarop het begrip „rustpensioen”² ten volle van toepassing is.

B. Bereikt zullen worden de doelstellingen welke als criteria zijn genoemd. Voor de meeste punten is dit rechtstreeks af te leiden uit de regels welke gaan gelden. Er is echter een tweetal punten, waarvoor het nodig

¹ De hier gegeven cijfers hebben tot doel om de gedachtengang inzake dit onderdeel te concretiseren. Het is dan ook best mogelijk dat elders iets afwijkende cijfers worden gevonden. Dit is echter voor ons betoog niet van belang. Het premiebedrag ad f. 1 mrd. dat via verzekeringmaatschappijen loopt is ongeveer de helft van het totale premie-inkomen van de maatschappijen.

² Dit is een gangbare term voor ouderdomspensioen bij onze zuiderburen.

is een toelichting te geven. Onder punt C zullen wij nagaan wat het effect op de besparingen is. Wij willen eerst nader aantonen, dat er eenheid van systeem ontstaat.

De grote vraag die met betrekking tot de uitvoering aan de orde zal komen is, of er een gecentraliseerde of een gedecentraliseerde uitvoeringsvorm zal zijn. Een systeem, zoals hier is ontwikkeld, lijkt op het eerste gezicht het best tot zijn recht te komen bij een centrale uitvoeringsvorm. Dit is echter slechts schijnbaar zo. In werkelijkheid komt de ingebouwde flexibiliteit van het systeem juist bij een gedifferentieerde uitvoering in al haar facetten aan het licht. Natuurlijk zou centralisatie enkele praktische voordelen bieden. Zo kan de administratie op grotere schaal en meer gestandaardiseerd worden doorgevoerd. Aangezien vrijwel een ieder gedurende zijn leven verschillende werkgevers heeft en/of verschillende functies bekleedt, is het nodig dat de administratie met velelei mutaties rekening houdt. Wanneer er geen centraal uitvoeringsorgaan is, is voor elke mutatie een aantal administratieve handelingen nodig. Bij centrale uitvoering kunnen deze achterwege blijven of sterk vereenvoudigd worden. Een volgend punt dat pleit voor centrale uitvoering is de eenheid van behandeling, die elk van de deelnemers in beginsel daardoor verkrijgt. Er zijn wellicht nog meer voordelen te noemen.

Toch zijn wij, ook met het oog op de praktische gevolgen, uitdrukkelijk voorstander van een *pluriforme uitvoeringswijze*. Onze mening is niet alleen gebaseerd op het feit dat een gedecentraliseerde uitvoering de historische lijnen in de pensioenontwikkeling doortrekt. Evenmin is voor ons doorslaggevend dat in het bedrijfsleven tot nu toe een voorkeur voor ondernemings- respectievelijk bedrijfstakgewijze regelingen bestaat. Wel van overwegend belang zijn de volgende punten:

- De echte voordelen van het kapitaaldekkingstelsel worden behouden. Iedere deelnemer zal zich thuisvoelen bij het instituut dat zijn regeling uitvoert en dat hij in vele gevallen zelf gekozen zal hebben. Hij voelt zich rechthebbende en zelfs eigenaar van de vermogensaanspraken op het betreffende instituut. Bij een centrale uitvoering dreigt het gevaar dat deze psychische voordelen verloren gaan.

- De verschillende instituten zullen kunnen concurreren in het verlenen van service en in administratieve behendigheid. Deze concurrentie gaat verloren bij centrale uitvoering. Overigens is voor een pluriforme uitvoering slechts een beperkt aantal instituten nodig. Te denken valt aan de volgende categorieën:

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds;

Een aantal grote ondernemingspensioenfondsen. Deze dienen wellicht beperkt te blijven tot de grote concerns of combinaties van bedrijven. In totaal valt te denken aan 20 à 30 fondsen;

De bedrijfspensioenfondsen, zoals deze zich tot nu toe hebben ontwikkeld. Ook voor deze categorie kan in het nieuwe systeem gemakkelijk tot grotere eenheden worden overgegaan. Bij verdere concentratie zouden uiteindelijk eveneens 20 à 30 fondsen overblijven.

Een aantal door verzekeraars in het leven geroepen afzonderlijke instituten. Aangezien reeds een sterke concentratie in het levensverzekeringbedrijf is opgetreden, kan ook hierbij het aantal beperkt blijven.

Een restfonds, in principe onder beheer van de overheid.

Het is wel noodzakelijk dat de administratie afstapt van het negatieve systeem van AOW en AWW. Elke Nederlander moet steeds bij één van de uitvoeringsorganen geregistreerd zijn. Bij een overgang van het ene naar het andere uitvoeringsorgaan worden de pensioenrechten integraal overgedragen, terwijl periodiek het resultaat van alle mutaties tot uitdrukking komt in onderlinge clearing van promessen.

De vraag of een pluriforme uitvoeringswijze in feite realiseerbaar is, zal voor een groot deel afhangen van de instelling welke de pensioenfondsen en de verzekeraars t.a.v. het systeem innemen. De gedecentraliseerde uitvoering, zoals hier geschetst brengt mede dat de bestaande fondsen en maatschappijen con amore met de principes akkoord gaan. Dit houdt onder meer in dat zij het van belang vinden om een sociaal-administratieve functie in de pensioensector te blijven vervullen. Noodzakelijk hiervoor is onder meer dat, met betrekking tot de gezondheid, geen eisen worden gesteld voor de verplichte regeling en dat men afstand doet van de winstmogelijkheid die men tot nu toe heeft in de traditionele beleggingssector.

C. Een ander punt waarop nog even wat dieper moet worden ingegaan is de vraag wat het effect op de besparingen is. Te verwachten is dat hierin belangrijke verschuivingen zullen optreden. Toch behoeft er geen ongunstige invloed op de besparingen te resulteren. Dit komt doordat de ontsparingseffecten worden geneutraliseerd door de volgende repercussies:

- Voor verschillende pensioenregelingen zullen de premiekosten dalen. Zo valt vast te stellen dat voor de ambtenarenregeling gedurende de eerste jaren een besparing aan premie optreedt in de orde van grootte van f. 1 mrd. Het premiebetalende instituut i.c. de overheid kan dit bedrag terstond investeren. Ook in het bedrijfsleven zullen, voor zover daar reeds goede pensioenvoorzieningen zijn getroffen, overeenkomstige besparingen optreden. Het resultaat is dat overheid, bedrijfsleven en gezinnen gezamenlijk de gelegenheid hebben om met de besparingen een gedeelte van het investeringshiaat te financieren.

- Voor de gepensioneerden bestaat niet meer de noodzaak om eventuele spaargelden voor directe consumptie aan te wenden.

Men zou nog kunnen aanvoeren dat verdere besparingen optreden uit hoofde van het vrijvallen van uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet.

Tegenstanders van het systeem kunnen blijven beweren, dat degenen die in het bedrijfsleven respectievelijk in de gezinshuishoudingen de beslissingsbevoegdheid over de aanwending van besparingen hebben, deze bespaarde bedragen in feite in de consumptieve sfeer zullen aanwenden. Het lijkt ons niet mogelijk om het bewijs te leveren dat dit verschijnsel niet zou kunnen optreden. Het argument past echter niet in de opsomming van macro-economische effecten ten gevolge van een systeemwijziging.

Overigens moet bedacht worden dat pensioenvoorzieningen niet ondergeschikt mogen worden gemaakt aan de besparingen. Zelfs al zou het zo zijn dat door dit nieuwe systeem een minder gunstige injectie voor de spaarquote te verwachten zou zijn, dan zou dit op andere gebieden moeten worden gecompenseerd. Het

is toevallig en slechts vanuit historische achtergronden verklaarbaar, dat de besparingen bij pensioenvoorzieningen zo'n grote rol spelen. Bij vrijwel alle sociale maatregelen wordt de al dan niet gunstige uitwerking op de besparingen buiten beschouwing gelaten. Bij een onbevooroordeelde opstelling zal dit in eerste instantie ook ten aanzien van pensioenen moeten gelden.

Mogelijke weerstanden

Wanneer zou worden opgemerkt dat het hier ontwikkelde systeem utopistische trekken vertoont, hebben wij hiertegen geen bezwaar, voor zover men dit bedoelt in de goede zin van het woord. Uit het feit dat voor realisering een aantal moeilijkheden moet worden overwonnen, zullen sommigen wellicht de overhaaste conclusie trekken dat verwerkelijk niet mogelijk is. Hierover valt op te merken dat een voorbepaalde periode van enkele jaren beslist noodzakelijk is, maar dat bij een goede timing deze periode tot maximaal drie jaar beperkt kan blijven.

Met betrekking tot de indexering, die in ons voorstel via de welvaartsvaste promessen wordt bereikt, vindt men in de literatuur vaak het argument dat deze inflatiebevorderend zou werken. Wij geloven dat deze indexatie eerder een noodzakelijk gevolg van de inflatie is dan dat zij deze zou veroorzaken. Onze opvatting wordt o.a. ondersteund door een artikel in *The Economist* van 2 mei 1970³. In wezen is ook *The Economist* een voorstander van uitgifte van de door ons bedoelde voorstellen, zij het dat zij het in een door ons bedoelde wil laten functioneren, namelijk om vanuit monetair opzicht een dam tegen de inflatie op te werpen. In de terminologie van *The Economist* moet de overheid gewone aandelen uitgeven, waarvan het dividend gelijk wordt gesteld aan een percentage van het bruto nationale produkt. Ook *The Economist* moet zich verdedigen tegen de beschuldiging van bevordering der geldontwaarding. De argumentatie valt bij dit verweer in drie delen uiteen.

1. Bestreden wordt, dat indexering deze leningen voor de overheid duurder doet zijn dan bij normale obligaties mogelijk is. Op grond van marktoverwegingen komt men tot de conclusie dat in vele gevallen de indexering goedkoper werkt. Vanuit onze gezichtshoek kan hieraan nog worden toegevoegd dat deze indexering voor de overheid indifferet werkt, omdat de binnenkomende premiestroom in enig jaar de uitkeringen dekt.

2. Het is onjuist, zo luidt het betoog, dat de overheid door uitgifte van geïndexeerde leningen zijn zegen zou geven aan voortschrijdende inflatie. Het ligt juist anders. Wanneer de overheid vaste rentedragende verplichtingen heeft aangegaan, zou zij er wel eens weinig bezwaar tegen kunnen hebben om door inflatiebevordering de reële rentelast te verminderen. Een overheid die geïndexeerde leningen uitgeeft is er daarentegen op uit om de nominale verplichtingen zoveel mogelijk te beperken. Dit standpunt zouden wij tot een meer algemene stelling willen omvormen. Deze stelling luidt, dat inflatie alleen maar voort zal gaan voor zover men meent daar voordeel mee te kunnen bereiken. Wanneer afwenteling van lasten op de grote groep van gepensioneerden door indexering niet meer mogelijk is, is althans met betrekking tot deze groep het inflatiemotief opgeheven.

3. *The Economist* noemt als derde mogelijk tegenargument, dat er nog geen land is dat een overeenkomstig indexeringssysteem kent, zodat er weinig ervaring mee bestaat. Hierin ziet men echter juist een uitdaging om in de geciviliseerde wereld als eerste deze weg te bewandelen.

De algemene conclusie waartoe het bovenstaande leidt is, dat de nieuwe methodiek eerder een tegenwicht tegen de inflatie zal vormen, dan dat ze deze zal aanwakkeren.

Misschien dat sommige lezers wat achterdochtig aankijken tegen de relatief lage kosten van zo'n uitstekende pensioenvoorziening. Onbewust maken zij een vergelijking met kostenpercentages die elders gepubliceerd zijn. Vaak zijn deze percentages fabelachtig hoog⁴. De verklaring hiervan is tweeledig: inconsistentie van de financieringssysteem. Men kiest voor een ondoelmatig financieringssysteem. Men kijkt als basis voor de berekening een aantal toekomstverwachtingen zonder te letten op de onderlinge samenhang. Zo is een permanente algemene jaarlijkse loonstijging van bijvoorbeeld 7% slecht te rijmen met een kapitaalrente van 3 à 4% per jaar. Loonstijging, uitgaande boven de produktiviteitstoename, zet immers de reeks inflatie, geldschaarste, hoge rente in werking. Verder wordt, zonder veel kritiek, het traditionele en in beginsel slechts voor individuele verzekeringsprojecten geschikte premiesysteem toegepast. Men realiseert zich blijkbaar nog steeds niet ten volle, dat uit deze aanpak ernstige koopkrachtverliezen voor toekomstigen voortvloeien.

Een volgend punt vormt de houding welke door levensverzekeraars zal worden ingenomen. Tot nu toe zijn er uit deze kring geen beschouwingen naar voren gekomen, die t.a.v. de financiering van pensioenen iets anders aanbevelen dan het gangbare premiesysteem. Dit is echter wel te verklaren. In theorie is de primaire functie van een levensverzekeraar het dekken van risico's. Dit brengt echter voor de meeste verzekeringsvormen mede, dat spaargelden over lange perioden door de verzekeraar worden beheerd. Deze gelden worden nu zo aangewend voor beleggingen. De ontwikkeling is nu zo geweest, dat in de praktijk deze beheers- en kredietfunctie primair is geworden. Zelfs al zou men dit ontkenen, dan is het toch duidelijk dat deze functie uiterst belangrijk is. Vanzelfsprekend wil men deze functie blijven vervullen. Wanneer onze analyse juist is kan het niet anders of levensverzekeraars zullen voor

³ Pagina 12: „A Government Ordinary Share?”

⁴ Een recent voorbeeld hiervan vindt men in de uitspraken van de heer J. A. T. M. Brans, die op de algemene vergadering van de Koninklijke broederschap der notarissen over pensioenvoorzieningen sprak. Aan het verslag in het „Handelsblad/NRC” van 16 oktober 1970 ontleen wij de volgende passage: „De heer Brans deed de vergadering van notarissen vermeld staan met zijn berekeningen van een voortgaande loonontwikkeling van 7 of 4% per jaar. Dit zou bij het eerste percentage betekenen dat een niet-gesalarieerde met een bruto-inkomen van f. 60.000 60% daarvan zou moeten besteden voorvoorzieningen op lange termijn. 'En', zo zei de heer Brans, 'dan heb ik de situatie nog zeer geflatteerd voorgesteld.'”

de in dit artikel ontwikkelde gedachten weinig voelen. Het systeem brengt immers mede dat met betrekking tot de pensioenen de huidige vermogensbestanddelen bij de maatschappijen vervangen worden door overheidspromessen, die krachtens hun karakter geen mogelijkheid bieden tot het behalen van winst.

Nu is onlangs door levensverzekeraars voor vrijwel alle polissen winstdeling ingevoerd. Men stelt dat door deze winstdeling de intrestwinst aan verzekerden ten goede komt. Vanuit dit standpunt zouden de maatschappijen ons systeem moeten toejuichen, omdat immers alle rendementsvoordelen van de beleggingen (promessen) aan verzekerden ten goede komen. In dat geval blijven de winstmogelijkheden voor de maatschappijen weliswaar beperkt tot sterftewinsten en efficiencyvoordelen uit hoofde van de administratie, doch juist hierdoor wordt aan de meest belangrijke functies van een levensverzekeraar weer de juiste plaats toegevoerd.

Tenslotte zou wel eens het argument naar voren kunnen worden gebracht, dat de verzekerden beter af zouden kunnen zijn met traditionele beleggingsvormen, omdat het denkbaar is dat hierbij het werkelijke rendement hoger ligt dan de som van $1\frac{1}{2}\%$ gefixeerde rente en de indexstijging. Dit argument kan worden teruggespeeld. Wanneer levensverzekeraars betere rendementen verwachten volgens de traditionele opzet, behoeft niets hun ervan te weerhouden om de traditionele beleggingen aan te houden. Bij een eventuele wettelijke regeling van de nieuwe situatie zal deze mogelijkheid open moeten blijven. Wel dient dan de voorwaarde te worden gesteld dat de premiereserve, uitgedrukt in guldens, tenminste zo groot is dat hiermede op elk tijdstip een adequaat aantal promessen kan worden gekocht. De constructie is dan zo, dat de verzekerden precies dezelfde rechten hebben alsof de premiereserve in promessen was belegd. De maatschappij draagt dan het risico van geldontwaarding en loonstijging, maar dit wilde men, op grond van de verwachting dat de intrest op de vermogensbestanddelen een overcompensatie voor dit risico biedt. Van overheidswege zal er

toezicht op moeten zijn dat de premiereserve aan de gestelde normen voldoet. Indien verzekeraars op grond van deze constructie in feite winst zouden boeken, kan men deze volledig zelf behouden. Ook is het mogelijk om de deelnemers in deze winst te laten participeren, waardoor er een extra concurrentie-element is geïntroduceerd. Overigens geloven wij dat de maatschappijen niet tot zodanige constructie zullen overgaan omdat de risico's te groot zijn. Dit valt volkomen te billijken maar dan moet ook vaststaan dat het argument van betere prestaties in de klassieke constructie een schijnargument is.

Conclusie

Uit ons onderzoek is naar voren gekomen dat het welvaartsvaste opbouwsysteem de voorkeur verdient boven andere systemen. Het heeft in zich de mogelijkheid om één van de belangrijkste sociale aspecten van de samenleving, t.w. de welvaart van hen die op grond van hun leeftijd of als weduwe niet aan het productieproces deelnemen voor eens en voor altijd te regelen. Het systeem zal kunnen meehelpen om niet alleen de gevolgen van de inflatie, maar ook het verschijnsel zelf te beperken. Wanneer over de uitgangspunten voldoende overeenstemming tussen de sociale groeperingen wordt bereikt, zal bij de uitwerking veel energie moeten worden aangewend om tot de zo gewenste unificatie te komen. Hierbij is het nodig dat de ingreep van overheidswege door wettelijke bepalingen beperkt blijft tot de essentiële punten, terwijl deze wettelijke ingreep zoveel mogelijk in en na voorafgaand overleg met groeperingen en instituten dient plaats te vinden. Bij het bereiken van deze doelstellingen komt vanzelf een aantal vragen naar voren, dat betrekking heeft op de feitelijke inhoud van de regeling, zoals die na invoering van de pensioenplicht zal gelden. In dat stadium zal het van belang zijn dat aan de detailregels van de pensioenregeling zelf de nodige aandacht wordt geschonken.

W. B. Koelman

Mededelingen Studiebeurs Albert Heijn

Ontmoeting met Prof. Tinbergen

Onder auspiciën van Voorhoeve en Dietrich N.V., boekverkopers, zal Prof. Dr. J. Tinbergen op maandag 23 november a.s. om 17.00 uur, n.a.v. zijn pas verschenen boek *Naar een leefbare aarde*, het een en ander vertellen over zijn taak bij de ontwikkelingshulp. Plaats: de Studiozaal van het Bouwcentrum, Weena 700, Rotterdam.

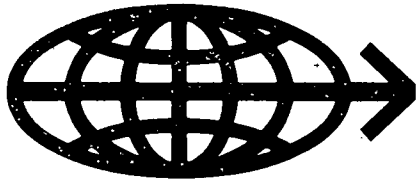
Kaarten zijn gratis verkrijgbaar bij de vestigingen van Voorhoeve en Dietrich, Nieuwe Binnenweg 29 (tel. 14 12 79), Lijnbaan 171 (tel. 36 21 44), Weena 700 (tel. 14 12 83), alle te Rotterdam.

Albert Heijn N.V. te Zaandam stelt ieder jaar één Albert Heijn studiebeurs ter beschikking. De studiebeurs is groot f 10.000, en heeft ten doel de ontvanger daarvan in staat te stellen een studie te verrichten over goederen en/of diensten distribuerende bedrijven en speciaal over die bedrijven, die de detailhandel in levensmiddelen uitoefenen. De studiebeurs kan worden toegekend aan hem of haar, die het doctoraal examen in enige faculteit met goed gevolg heeft afgelegd en die belangstelling heeft voor de goederen en/of diensten distribuerende bedrijven en speciaal voor die bedrijven, die de detailhandel in levensmiddelen uitoefenen.

Er is een Comité van Keuze, dat

ieder jaar aan de Raad van Bestuur van Albert Heijn N.V. een voordracht voor toekenning van de studiebeurs doet. Het Comité is als volgt samengesteld: Prof. Dr. J. F. Hacqou te Amersfoort, Prof. Dr. F. de Roos te Amstelveen, Ir. A. G. Maris te Den Haag, A. Heijn te Bennebroek.

Door aanvaarding der studiebeurs verbindt de ontvanger zich een in overleg met het Comité van Keuze overeengekomen studieprogramma te volvoeren en tussentijds het Comité op de hoogte te houden over de voortgang van de studie. Aanmelding dient vóór 31 december a.s. te geschieden bij het Secretariaat van de Raad van Bestuur van Albert Heijn N.V., Westzijde 26 te Zaandam, alwaar ook de nodige inlichtingen kunnen worden ingewonnen.

Nigeria, waarheen? (II)*

DRS. A. J. M. VAN DE LAAR

Teneinde inzicht te krijgen in de plaats van het buitenlandse bedrijfsleven in Nigeria is feitelijk, cijfermatig moeilijk uitvoerbaar, onderzoek nodig. De vervanging van de voormalige West Africa Currency Board door nationale centrale banken in Nigeria en Ghana, de snel verbeterende nationale statistieken en een toenemende stroom van onderzoekresultaten maken het echter thans mogelijk om enig inzicht te krijgen in wat zich in het vooroorlogse Nigeria heeft afgespeeld.

Buitenlandse bedrijven en betalingsbalans

Tussen 1958/9 en 1966/7, het laatste jaar waarvoor statistieken beschikbaar zijn welke betrekking hebben op heel Nigeria, groeide het bruto binnenlands produkt tegen constante (1962) factorkosten met gemiddeld 5,4% per jaar¹. De groeivoet van de landbouw bedroeg 3,3%; de niet-agrarische sector groeide met 8,7% voornamelijk als gevolg van de snelle ontwikkeling van de petroleumindustrie wier aandeel in het niet-agrarische inkomen steeg van minder dan 0,5% in 1958/9 tot 11,5% in 1966/7.

In verband met de voor ons doel storende invloed van de petroleumindustrie is het interessant de implicaties van de petroleumindustrie afzonderlijk te behandelen. De economische aspecten² van de ontwikkeling van de petroleumindustrie zijn uitvoerig en grondig bestudeerd in enkele artikelen van Scott R. Pearson³, welke studies zijn verricht binnen het kader van een door USAID gefinancierde opdracht⁴. De ontwikkeling van de petroleumproductie en de lokale verkopen is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1.

Petroleumproductie 1959-1969

(volume in 1.000 barrels per dag, waarde in £ N mln. ^a)

	Productie		Exporten		Lokale Verkopen	
	Volume	Waarde	Volume	Waarde	Volume	Waarde
1959	10	2,6	10	2,6	—	—
1960	17	4,2	17	4,2	—	—
1961	46	11,3	46	11,3	—	—
1962	69	17,2	69	17,2	—	—
1963	76	20,1	76	20,1	—	—
1964	120	32,0	120	32,0	—	—
1965	270	69,1	266	68,1	4	1,0
1966	415	99,7	383	92,0	32	7,7
1967	317	76,6	300	72,4	17	4,2
1968	142	36,6	142	36,6	—	—
1969	540	140,8	540	140,8	—	—

a) 1 £ N = f. 10,10.

De olieraffinaderij bij Port Harcourt, welke eind 1965 in bedrijf was gekomen, is tijdens de oorlog zwaar beschadigd. Pas in mei 1970 is deze weer in gebruik genomen.

Natuurlijk is het hoogst misleidend om aan deze productie- en exportcijfers reeds conclusies te verbinden. Met name mag men niets concluderen — alhoewel dit dikwijls wordt

gedaan — t.a.v. de ontwikkeling van de handelsbalans, welke als gevolg van de petroleumexport sinds 1966 positief is geworden. De invloed van de petroleumindustrie als geheel op de Nigeriaanse economie en betalingsbalans moet worden beschouwd. In tabel 2 wordt de betekenis van de betalingen van de petroleumindustrie voor de overheidsbegroting gedemonstreerd.

Tabel 2.

Betalingen door de petroleumindustrie aan de overheid (in £ N mln.)

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Winstbelasting	—	5,3	1,5	2,6	5,5	3,8
Royalties	1,8	2,2	5,3	8,3	14,9	2,5
Overige betalingen a)	3,2	4,8	6,5	7,8	6,6	9,5
Totaal	5,0	12,3	13,3	18,7	27,0	15,8
Niet-olie overheidsinkomen	141,7	161,3	177,0	179,6	136,0 b)	140,0 b)
Olie-opbrengsten als % van totale overheidsinkomen	3,4	7,1	7,0	9,4	16,5	10,1

a) Huren, invoerrechten, premies.

b) Exclusief de drie oostelijke staten.

Bron: Pearson, a.w., 1969 (zie noot 3).

Het aandeel van de olieopbrengsten in het totaal van de overheidsinkomsten zal in de komende jaren sterk toenemen als gevolg van de te verwachten snelle ontwikkeling van de olie-industrie. Een bij benadering juiste schatting is moeilijk te geven. Royalties en „overige betalingen” zijn min of meer proportioneel aan de produktie verbonden (royalties zijn ongeveer 12½% on shore of 10% off shore, bij een „posted price” van ongeveer \$ 2,00 netto per barrel).

* (1) in „ESB” van 11 november 1970, blz. 1101-1105.

¹ Federal Office of Statistics: „Gross Domestic Product of Nigeria 1958/9-1966/7”, augustus 1968.

² Zie voor meer technische gegevens A. P. H. van Meurs: Olie en Biafra, in „ESB”, no. 2729, 14 januari 1970, blz. 56-60.

³ Scott R. Pearson: „Working Paper on the Historical Possible Future Economic Impact of the Petroleum Industry on the Nigerian Economy”, mei 1968 (een gewijzigde versie is gepubliceerd als: Nigerian Petroleum: Implications for Medium-term planning, in C. Eicher en C. Liedholm, eds.: „Growth and Development of the Nigerian Economy” Michigan University Press 1969); idem: „Measurement of the Impacts of Petroleum Production on the Nigerian Economy; a second working paper”, april 1969.

⁴ G. L. Johnson, O. K. Scoville, G. K. Dike, C. K. Eicher: „Strategies and Recommendations for Nigerian Rural Development 1969-85”. Consortium for the study of Nigerian Rural Development, East Lansing, Michigan 1969.

Complicaties ontstaan bij het schatten van de winstbelastingen. Niet alleen moet men hiervoor gegevens hebben over het kostenniveau van elk van de oliemaatschappijen maar tevens over de produktieontwikkeling. Kosten en „capital allowances” mogen in mindering gebracht worden op de bedrijfsresultaten tot een maximum van 85% van de potentieel verschuldigde winstbelasting. Bovendien is er een time-lag in de betaling van de winstbelasting in relatie tot het fiscale boekjaar.

Desondanks mag men redelijkerwijs verwachten dat rond 1975 het aandeel van de olieopbrengst in de overheidsinkomsten in de orde van grootte van dicht bij de 50% zal komen. De produktie is in 1970 sterk gestegen. In mei 1970 werd een dagproduktie van 1 mln. barrels per dag gehaald. De geplande target voor 1975 is 2 mln. barrels per dag en lijkt mogelijk haalbaar.

Een verder aspect van de petroleumindustrie is het betalingsbalanseffect, waarbij de *netto* hoeveelheid buitenlandse valuta's wordt berekend welke Nigeria ter beschikking krijgt als gevolg van de activiteiten van de oliemaatschappijen. Zoals opgemerkt zijn de exportcijfers op zich bepaald misleidend. De meest praktische methode om het betalingsbalanseffect te bepalen is door de betalingen aan de overheid en andere lokale betalingen (i.e. alle overige transacties welke de olie-industrie nopen de Nigeriaanse munt te gebruiken) te sommeren, en hiervan af te trekken de opbrengsten uit de lokale verkopen (verkoop van ruwe olie aan de Nigeriaanse raffinaderij enz.). Een alternatieve berekeningsmethode is die welke uitgaat van internationale geldstromen. In dit geval begint men met de exportopbrengsten, plus eventuele netto-kapitaalimporten, waarvan alle kapitaalexporten worden afgetrokken (invoer van goederen en diensten, dividenden en winsten, en toeneming in de buitenlandse kaspositie). Tot slot kan men ook de internationale financiële stromen apart berekenen via de gebruikelijke betalingsbalansopstelling. De resultaten voor de eenvoudigste berekeningsprocedure (methode 1) worden weergegeven in tabel 3.

Tabel 3.
Betalingsbalanseffect van de olie-industrie (in £ N mln.)

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Betalingen aan de overheid...	5,0	12,3	13,3	18,7	27,0	15,8
Overige lokale kosten.....	9,8	13,6	23,2	33,3	29,3	13,4
Minus opbrengsten lokale verkopen.....	0,6	0,7	1,0	8,6	7,8	0,3
Betalingsbalanseffect a).....	14,3	25,1	35,6	43,4	48,7	28,9

a) Kleine verschillen als gevolg van afrondingsfouten.
Bron: Pearson, a.w., 1969 (zie noot 3).

Indien men, uitgaand van de categorieën van deze tabel alsmede van de produktie- en exportschattingen, prognoses zou willen maken, dan moet goed worden bedacht dat de betalingsbalansbijdragen zich verschillend zullen ontwikkelen. Een toenemend aandeel van de exploratieuitgaven (begrepen onder „overige lokale betalingen”) zal in de toekomst uit de lokale verkopen bekostigd kunnen worden, zodat na verloop van tijd alleen de betalingen aan de overheid als „vrije”, i.e. niet aan de olie-industrie gebonden, buitenlandse valuta's ter beschikking van de Nigeriaanse autoriteiten staan. Over de periode 1963-1968 vormden betalingen aan de overheid slechts 47% van het totale betalingsbalanseffect van de olie-industrie. Indien de exploratie-activiteit zou teruglopen kan het verschil tussen „overige lokale kosten minus opbrengsten” zelfs negatief worden waardoor de buitenlandse valuta's voor de Nigeriaanse regering worden gereduceerd. Hoewel de binnenlandse

bestedingen in lokale munt sterk kunnen toenemen, zal de betalingsbalanspositie uit hoofde hiervan relatief minder mogelijkheden gaan bieden in de toekomst⁵.

In tabel 4 worden de resultaten van tabel 3 weergegeven in de gebruikelijke betalingsbalansopstelling. Indien men

Tabel 4.
Betalingsbalanseffect van de petroleumindustrie (in £ N mln.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Zichtbare handel					
exportopbrengsten	20,1	32,0	68,1	92,0	72,4
minus invoer van materialen	4,2	11,7	13,5	19,5	13,7
Handelsbalans	15,9	20,3	54,6	72,5	58,7
Onzichtbare transacties					
invoer van diensten	6,4	12,3	22,2	38,5	37,5
netto factoringinkomsten betaald	0,2	1,0	0,2	0,4	—
Balans van goederen en diensten.....	9,3	7,0	32,1	33,6	21,2
Kapitaalimport	5,0	18,1	3,5	9,8	27,5
Netto-betalingsbalanseffect.....	14,3	25,1	35,6	43,4	48,7

Bron: Pearson, door schrijver aangepast (zie noot 3).

Tabel 5.
Betalingsbalans exclusief effect petroleumindustrie (in £ N mln.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Invoer	197,0	234,5	254,0	231,2	204,7
Uitvoer	165,1	178,2	196,9	188,8	166,4
(A) Handelsbalans	— 31,9	— 56,3	— 57,1	— 42,4	— 38,3
Diensten: betalingen	53,5	65,7	94,6	114,4	98,8
opbrengsten	23,3	24,0	27,4	29,0	26,4
(B) Dienstenbalans	— 30,2	— 41,7	— 67,2	— 85,4	— 72,4
Lopende Rekening (A+B)	— 62,1	— 98,0	— 124,8	— 127,8	— 110,7
Netto particuliere kapitaalimport	41,0	50,0	73,5	58,2	24,3

de resultaten van tabel 4 gebruikt om de betalingsbalans als gepubliceerd door de Centrale Bank (na correcties⁶) aan te passen, ontstaat het beeld van tabel 5. Deze tabel laat duidelijk zien dat de structuur van de betalingsbalans exclusief olie-industrie vóór de oorlog duidelijk is verslechterd. De netto particuliere kapitaalimport dekte in 1963 nog tweederde van het tekort op de lopende rekening. In 1967 werd slechts een vijfde van het tekort gedekt. Het tekort op de dienstenbalans, als een percentage van de niet-olie exportopbrengsten, steeg zeer snel van 18,3% in 1963 tot 43,5% in 1967. Dit ondanks het klaarblijkelijke succes van de Nigeriaanse regering om de winstenrepatriatie in 1967 vergeleken met 1966 te beteugelen. Volgens de Begrotingstoespraak van Awolowo in april 1970 bedragen de geblokkeerde en niet-gerepatrieerde winsten thans £ N 25 mln., waarvan dit jaar wellicht 40% gedeblokkeerd zal worden⁷.

De zeer snelle stijging van de export van opbrengsten van investeringen en de reductie in de invoer van nieuw kapitaal hebben in 1967 zeer snel tot ernstige betalings-

⁵ Zie ook J. Cownie: „Nigerian National Income Accounts; historical summary and projections to 1985”. CSNRD 14; zie voetnoot 4.

⁶ Central Bank of Nigeria: „Economic and Financial Review”, Vol. 7, no. 1, juni 1969.

⁷ „West Africa”, 25 april 1970, blz. 451.

balansmoeilijkheden geleid, welke gedetailleerd ingrijpen van de Centrale Bank nodig maakten.

Dat de verslechtering van de dienstenbalans inderdaad het gevolg is van een snelle toename van repatriëring van investeringsinkomens wordt aangetoond in tabel 6 waar de diensten- en kapitaalopbrengstenrekening verder is uitgesplitst.

Tabel 6.
Diensten- en kapitaalopbrengstenrekening (exclusief olie-industrie, in £ N mln.)

	1963	1964	1965	1966	1967
Vrachten en Verzekering	+ 2,0	+ 5,3	+ 6,0	+ 6,3	+ 3,8
Overige vervoer	+ 2,3	- 2,1	- 2,3	- 2,9	- 2,2
Buitenlandse reizen	-10,3	-13,2	-13,2	-12,5	-10,7
Investeringsinkomen	-16,8	-26,7	-52,2	-73,9	-40,4
Overheid	+ 0,5	+ 1,3	+ 2,1	+ 2,5	-22,6
Overige diensten	- 7,9	- 6,3	- 7,6	- 4,9	- 0,3
Saldo dienstenrekening	-30,2	-41,7	-67,2	-85,4	-72,4

De export van investeringsinkomens steeg binnen drie jaar met 340%, alvorens in 1967 de restricties op de transfer van winsten effectief werden! Over de vijfjaarsperiode 1963-1967 beliep de geaccumuleerde kapitaal- en winsttransfer £ N 210 mln. tegen een netto kapitaalinvvoer (exclusief petroleumindustrie) van £ N 247 mln. In dezelfde periode bedroeg het geaccumuleerde tekort op de dienstenrekening (exclusief overheidstransacties) £ N 281 mln. Het totale tekort is gedeeltelijk gefinancierd uit kapitaalinvvoer door de olie-industrie (tabel 4), voor zover zij „vrij” ter beschikking kwam, nl. overheidsontvangsten, maar vooral door intering op Nigeria's overzeese reserves.

Uit het voorgaande blijkt dat van de verhoopde netto (hoge) bijdrage van het buitenlandse bedrijfsleven tot de investeringen van het 1962-1968 Plan (zie paragraaf „Vooroorlogse toestand” in *ESB* van 11 november jl., blz. 1102-3) nagenoeg niets is terecht gekomen. Deze opgedane ervaringen doen betwijfelen of voortgang van de door Nigeria gevoerde open-deurpolitiek t.a.v. buitenlandse bedrijven nog wel wenselijk is, en/of niet liever op eigen kracht vertrouwd moet worden in de toekomst.

Men kan tegenwerpen dat door het bedrijfsleven op de toenemende politieke spanningen in het vooroorlogse Nigeria is geanticipeerd, hetgeen geleid heeft tot deze ongunstige resultaten. Dit kan zonder twijfel gedeeltelijk juist zijn. De analyse van dit artikel laat echter weinig speelruimte voor de conclusie van een vermindering van de politieke spanningen in de toekomst, welke tot ombuiging van de waargenomen trend van de netto buitenlandse particuliere-financieringsbijdrage in de Nigeriaanse ontwikkeling zou kunnen leiden. Dus moet de conclusie volgen dat Nigeria's industriële groei zal vertragen, tenzij het Nigeriaanse bedrijfsleven zelf compensatie zou kunnen geven, ondanks de huidige buitenlandse overheersing in het Nigeriaanse bedrijfsleven welke thans evident is. Hoe dan ook, een zorgvuldige analyse van de toekomstige rol

van het buitenlandse bedrijfsleven zal veel diepgaander moeten zijn dan tot op heden door de Nigeriaanse autoriteiten is verricht.

Conclusie

De in deze artikelen geschetste analyse van problemen waarmee het naoorlogse Nigeria te maken zal krijgen leidt tot de conclusie dat de vooruitzichten voor buitenlandse investeerders niet erg bemoedigend zijn. De voor de oorlog bestaande politieke tegenstellingen lijken nu verder geïnstitutionaliseerd en worden bepaald niet opgelost door de nieuwe federale structuur. De rivaliteit tussen de verschillende staten zal zich in de toekomst blijven manifesteren. Het sociale vraagstuk, met name de te verwachten toenemende werkloosheid van hen die, hoewel met enig formeel onderwijs, weinig baantjes zullen kunnen vinden overeenkomstig hun aspiraties, zal zich verder verscherpen. Druk tot maximale participatie van de eigen burgers zal leiden tot discriminatie tegenover niet-ingezetenen en tot versterkte druk tot afrikanisatie van de particuliere sector. Om te voorkomen dat door de activiteiten van het, door niet-ingezetenen beheerste, bedrijfsleven de in het verleden opgetreden verslechterde verhouding tussen nieuwe kapitaalinvvoer en repatriëring van aflossingen en winsten zal omslaan in een de facto netto bijdrage van Nigeria tot de kapitaalbehoefte van de ontwikkelde landen⁸, zal een voortdurende van de verscherpte controle op de financiële aspecten van het in Nigeria opererende bedrijfsleven onontbeerlijk blijven voor de toekomst. Wel zal door de opbrengsten van de petroleumindustrie de Nigeriaanse regering veel meer financiële armslag krijgen dan in het verleden. Dit geldt echter meer voor de binnenlandse bestedingen dan voor de te verwachten ruimte in de betalingsbalans.

In de jaren zestig heeft het zwaartepunt van de ontwikkelingen in Nigeria gelegen in het verwerven van controle over de politieke en bestuurlijke structuur. De jaren zeventig zullen worden gekenmerkt door het pogen van Nigeria om de Nigeriaanse invloed over de economische activiteiten te versterken. Dit zal leiden tot een confrontatie met de belangen van de niet-ingezetenen die het bedrijfsleven thans in belangrijke mate domineren. Indien Nigerianen de handicaps van weinig kapitaal, ervaring, organisatiekunde en technische kennis willen overwinnen om zich een positie te verwerven in het bedrijfsleven, dan lijkt dit onmogelijk te realiseren zonder actieve staatssteun. Een politiek van discriminatie tegenover buitenlandse activiteiten zal een onontbeerlijk bestanddeel moeten uitmaken van het toekomstig beleid, wil Nigeria inderdaad ook een eigen economische machtsbasis opbouwen.

Aart J. M. van de Laar

⁸ Hetgeen al sinds jaren het geval is in Latijns Amerika.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Theorie der openbare financiën

Verslag van het congres van het Institut International de Finances Publiques, Leningrad, 16-19 september 1970*

DR. L. KOOPMANS
DRS. V. HALBERSTADT

Sectie A: The Problems of Public Finance in the Field of Research and Technical Development

In de meeste westelijke landen is het *falen van het marktmechanisme een* van de argumenten voor overheidsbemoeienis met de produktie van goederen en diensten. De belangrijkste gevallen waarin het marktmechanisme tekortschiet betreffen de voortbrenging van collectieve goederen (defensie, preventieve gezondheidszorg, handhaving van de binnenlandse orde), het optreden van externe effecten (milieuverontreiniging), de merit goods (schoolmelk), ondeelbaarheden (energiebedrijven), de hoge kosten waarmee inschakeling van het prijsmechanisme gepaard zou gaan (tolheffing op wegen) en grote risico's.

De reden voor overheidsbemoeienis met research en development is veelal gebaseerd op het argument van het grote risico. In bepaalde gevallen acht het particuliere bedrijfsleven het risico van op zichzelf belangrijke investeringen en de daaraan ten grondslag liggende research te groot (bijv. de ontwikkeling van industriële toepassingen van kernenergie). Kenmerkend voor research en development is in de meeste gevallen immers dat moeilijk te zeggen valt of de inspanning tot resultaten zal leiden. Dit kan voor de overheid aanleiding zijn tot subsidiëring of om de research en de investeringen zelf te verrichten. Ook zijn andere motieven denkbaar, zoals nationale veiligheid en nationaal prestige in het geval van defensie- en ruimtevaartresearch. Het argument van de *ondeelbaarheid* kan ook een rol spelen, bijvoorbeeld bij het streven naar verhoging van de produktiviteit (bijv. de landbouwresearch), evenals het argument van de *externe effecten*, in die zin dat bepaalde uitvindingen niet alleen ten goede komen van de onderneming die de research en de-

velopment verrichtte, maar mogelijk ook van andere bedrijven.

De meeste inleidingen, commentaren en de schaarse discussie spitsten zich toe op de situatie op het gebied van research en development in de verschillende landen (de organisatie, de wijze van financiering, de bedragen die worden besteed). Vooral van Oosteuropese zijde werd de nadruk gelegd op de verspilling in de research en development in de meeste westelijke landen, die het gevolg zou zijn van de geheimhouding van de resultaten in de particuliere bedrijven uit overwegingen van concurrentie. In dat opzicht zou de centraal geleide inspanning op het gebied van de research en development, zoals in veel Oosteuropese landen het geval is, de voorkeur verdienen. Overigens moet wel worden bedacht dat juist die concurrentie-overwegingen in de particuliere bedrijven een belangrijke prikkel vormen voor de research- en development-activiteiten (ontwikkeling van nieuwe produkten, verbetering van kwaliteit).

De noodzaak om te komen tot een internationale arbeidsverdeling op het gebied van research en development werd sterk bepleit. In dit opzicht valt in West-Europa reeds te wijzen op de samenwerking op het gebied van de kernenergie (Euratom, Eurochemie, CERN), van het ruimteonderzoek (ESRO, ELDO, Europese ruimteconferentie), van de telecommunicatie (CETS).

Aan het fundamentele vraagstuk van het keuzeprobleem, dat achter de inspanningen op het terrein van de research en development steekt, is men nauwelijks toegekomen. Alleen in de inleiding van R. Nicholson (Cambridge) over „The Practical Ap-

plication of Cost-Benefit Analysis to Research and Development. Investment Decision” wordt hieraan aandacht besteed. Het keuzeprobleem ligt hierin dat de gekwalificeerde mankracht en de beschikbare middelen schaars zijn. Er moet worden gekozen in welke richting ze worden ingezet (in ons land hebben we hiervoor een adviesorgaan: de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid). De economische analyse kan hiertoe een (bescheiden) bijdrage leveren.

De moeilijkheden van cost-benefit analyses — die sowieso niet gering zijn — lijken op het gebied van de research en development welhaast onoverkomelijk. Het is vooral de hoge graad van onzekerheid die de cost-benefit analyses van research- en development-projecten zo gecompliceerd maakt. Bij de definiëring van de baten vormt de formulering van het doel een lastig probleem, met name bij de fundamentele research. De doelstelling van de fundamentele research is het verzamelen van kennis (bijv. het FOM), een zaak die zich slecht leent voor kwantificering. Bij de toegepaste research en ontwikkeling ligt dit relatief wat gemakkelijker. Het gaat dan bijvoorbeeld om de ontwikkeling van een nieuw produkt of om kwaliteitsverbetering. De baten laten zich in dit soort gevallen beter schatten. Ook het tijdsprobleem speelt bij de bepaling van de baten een rol. Deze kunnen namelijk in sterke mate afhangen van de snelheid, waarmee de researchresultaten worden geboekt en tot ontwikkeling worden gebracht (concurrentieoverwegingen). De ervaring met de kostenkant van

* De volledige congresstukken worden opgenomen in het tijdschrift „Public Finance/Finances Publiques”, 1971-2.

research- en development-projecten wijst uit dat de kosten in de regel sterk onderschat worden (bijv. het Concorde-project).

De Canadese hoogleraar R. Bird (Toronto) stond vrij sceptisch tegenover de praktische toepassingsmogelijkheden van cost-benefit analyses op het terrein van research en development. Hij stelde een minder pretentieuze aanpak voor, die neerkomt op *cost-effectiveness analyses*. Dat wil zeggen de bepaling van de kosten en de doeltreffendheid van alternatieven om een vooraf scherp geformuleerd doel te realiseren (bijv. de omzetting van zeewater in drinkwater). De mate waarin de verschillende alternatieve

methoden er in slagen het gestelde doel te bereiken blijft echter zeer moeilijk vast te stellen; de onzekerheid is niet uit te bannen. Bird pleitte in dit verband — evenals F. Scherer al had gedaan in „Government Research and Development Programs” (Measuring Benefits of Government Investments, 1965) — voor een systeem van „scaling” van de alternatieve methoden door experts (judgement by peers): een soort stemprocedure, met behulp waarvan de vermoedelijke kans op succes van de verschillende methoden wordt benaderd.

L. Koopmans

Sectie B: New approaches in public finance¹

Een van de belangrijkste bijdragen van het IIFP aan de ontwikkelingen in de leer der openbare financiën wordt gevormd door de mogelijkheid om op basis van duidelijk gemarkeerde en nogal uiteenlopende *ideologische uitgangspunten* tot uitwisseling van gedachten te komen. Helaas blijkt ieder congres opnieuw dat de Oosteuropese deelnemers — in ieder geval publiekelijk — persisteren in het handhaven van terminologische misverstanden. Zo ook deze maal. Menig Oosteuropese economist gaf er bijvoorbeeld de voorkeur aan de door Musgrave² geïntroduceerde term *social goods* blijvend te identificeren met *gesellschaftliche Konsumtion*, hetgeen naar ter plaatse werd vermeld een begrip is uit de Marxistische theorie én de Oosteuropese praktijk.

Nochtans kan worden vastgesteld dat de discussies zinvol waren. Daarbij moet echter worden aangetekend, dat de passieve belangstelling voor de behandelde inleidingen zeer vele malen groter was dan in de actieve deelname in de discussie tot uiting kwam. Voor een deel kan dit verklaard worden uit de teleurstellende opzet van het congres, die o.a. de door velen gewenste discussies in kleine groepen onmogelijk maakte.

De discussie werd beheerst door een tweetal bijdragen, t.w. van R. A. Musgrave (Harvard) en van Martin en Anita Pfaff (Wayne State University, Detroit).

De theorie van Musgrave

Musgrave beperkte zich tot een weer-

gave van de stand der discussie over de voorziening met *social goods*³ in alternatieve stelsels van economische orde. Het voorkomen van behoeften die uitsluitend langs collectieve weg bevredigd kunnen worden, maakt het noodzakelijk — gegeven het falen van het marktmechanisme in dit opzicht — gebruik te maken van een ander allocatiesysteem. Omdat diverse *social goods* onmisbaar worden geacht, is een gemengd stelsel nodig, d.w.z. een stelsel waarin de voorziening van individuele goederen aan het marktmechanisme wordt overgelaten, terwijl *social goods* via een politiek of collectief keuzeproces ter beschikking komen. Musgrave wijst er nog eens op, dat het falen van het marktmechanisme verschillende oorzaken kan hebben (externe effecten, hoge kosten van uitsluiting). Het werkelijke probleem is echter welke invloed de individuele preferenties (moeten) hebben op de allocatie. In de theorie en in de praktijk wordt aangenomen dat via (democratische) stemprocedures de resulterende voorziening met *social goods* optimaal is. Met optimaliteit wordt dan bedoeld op een situatie die ongeveer overeenkomt met de resultaten, die bereikt zouden worden als de individuele preferenties bekend zijn en de overheid haar beleid geheel daarop zou richten. Musgrave concludeert, dat afhankelijk van de kwaliteit van het besluitvormingsproces en van de mate van homogeniteit der preferenties een meer of minder bevredigend resultaat wordt bereikt.

Tot zover de welhaast „klassieke” en zeer sterk vereenvoudigde weer-

gave van de theorie. Bij nadere beschouwing blijkt, aldus Musgrave, dat enige nuanceringen wenselijk zijn, zoals:

— levering via het budgetmechanisme vindt niet steeds plaats wanneer positieve of negatieve externe effecten optreden. Integendeel, meestal wordt het aan het marktmechanisme overgelaten. Indien de externe effecten aanzienlijk zijn kunnen subsidies verstrekt worden, maar zeer zelden zal er sprake behoeven te zijn van „outright budgetary provision”;

— de gemeenschap kan kiezen uit meerdere *technische* methoden bij de bevrediging van behoeften die ten dele de kenmerken van collectieve goederen hebben (in Nederland bijvoorbeeld de werkzaamheden van de ANWB bij de voorziening van richting-aanwijzingen); overwegingen m.b.t. de doelmatigheid zullen daarbij meestentijds de doorslag geven.

Het centrale probleem blijft tenslotte toch weer, dat aan dit alles de veronderstelling ten grondslag ligt, dat de individuele voorkeuren in Musgrave's theorie tezamen de sociale welvaartsfunctie vormen. Dat zou betekenen dat het preferentieschema van de individuele consument betrekking heeft op *individuele goederen* én *social goods*: de diensten van een tandarts en een nationale gezond-

¹ In dit verslag is dankbaar gebruik gemaakt van enige aanvullende aantekeningen van Drs. W. J. van Bra-band.

² Vgl. ook de bijdragen van P. A. Samuelson en R. A. Musgrave in „Public economics” onder redactie van J. Margolis en H. Guiton, International Economic Association, Londen 1969.

³ De begrippen „social good” en „collectief goed” dekken elkaar niet helemaal, omdat — in de theorie van Musgrave — de mate waarin de externe effecten de interne effecten overtreffen bepaalt of al dan niet van een „social good” sprake is. In de Nederlandse literatuur wordt daarentegen meestal het onderscheid tussen collectieve en individuele goederen gebaseerd op de technische eigenschap van de deelbaarheid. De operationele betekenis van dit o.m. in ons land gebruikelijk onderscheid blijkt aanmerkelijk groter te zijn dan die welke voortvloeit uit de hantering van het begrippenapparaat van Musgrave.

heidszorg zouden beiden in de preferentieschema's van alle individuen tot uiting komen, hetgeen toch niet meer dan een hypothese is, zoals ook *Musgrave* indiceert.

Bespreking van dit laatste aspect leidt vanzelf naar een meer controversieel punt, t.w. de veronderstelling dat de individuele voorkeuren van alle verbruikers i.p.v. die van enkele leden van de gemeenschap, de basis zouden moeten vormen voor de allocatie. Hier gaat het dus om de *merit goods* of *bemoeigoederen*⁴. Deze goederen kunnen zowel oorspronkelijke kenmerken van *collectieve* (c.q. *social*) als van *individuele goederen* hebben. Dit verschijnsel van *bemoeigoederen* kan — aldus *Musgrave* — slechts gedeeltelijk verklaard worden als een middel om de individuele keuze effectiever te maken (hetgeen niet nader toegelicht werd, V.H.). Daarnaast kan het vóórkomen van bemoeigoederen gebaseerd zijn op overwegingen inzake de verdeling, of gewoonweg op incidentele politieke beslissingen.

Een relevante vraag, die tijdens het congres ruim aandacht kreeg, is natuurlijk: is de analyse van *Musgrave* van toepassing in centraal geleide volkshuishoudingen? Het resultaat van de gedachtenwisseling over deze vraag komt overeen met het reeds tevoren door *Musgrave* geformuleerde antwoord:

— het onderscheid tussen collectieve en individuele goederen is technisch en niet ideologisch van aard, m.a.w. onafhankelijk van de economische orde;

— maar in socialistische landen is i.h.a. het aandeel van de collectieve-goederenvoorziening groter⁵;

— dit laatste gegeven staat overigens los van de omvang van de voorziening met *bemoeigoederen* in socialistische landen; de mate van consumenten-sovereïniteit vormt daarvoor een verklaring.

Grants economics

Martin en Anita Pfaff lanceerden in hun inleiding een voor vele congressisten intrigerende benadering van een belangrijk aspect in de allocatie: *inkomensoverdrachten en subsidies*. In de recente Amerikaanse literatuur komt deze benadering aan de orde als „*grants economy*”. Met name *Kenneth E. Boulding*, *Janos Horvath* en *Martin en Anita Pfaff* spelen daarbij een rol; een viertal boeken van deze auteurs zal binnenkort ver-

schijnen. Enige tijd geleden hebben *Boulding* c.s. een eigen organisatie opgericht: „*Association for the study of the grants economy*”, die reeds een aantal activiteiten heeft ondernomen (publikaties en symposia).

Het betoog van *Pfaff* c.s. is er op gericht duidelijk te maken, dat de omvang en de grote verscheidenheid van vormen van overdrachten in ontwikkelde volkshuishoudingen, a.h.w. onder de tafel terecht dreigt te komen in de gebruikelijke theorie. In de discussie werd deze laatste stelling nogal heftig bestreden. Meer begrip bleek te bestaan voor de grondgedachte van *Pfaff*, t.w. dat overdrachten in toenemende mate gehanteerd zullen worden als regulerend instrument i.v.m. allocatie, verdeling, en stabilisatie.

Kort samengevat komt de aankondiging van de benadering van de *grants economists* er op neer dat, i.t.t. de veronderstellingen van de welvaarts-theorie, de individuele nutsfuncties *wederzijds afhankelijk* zijn. Economische subjecten zouden aldus altruïstische overwegingen in hun welvaartsfuncties hebben opgenomen. Dit heeft gevolgen voor het *Pareto-optimum*, dat daarom vervangen dient te worden door het *Boulding-optimum* (gebaseerd op de veronderstelling van interdependentie van

nutsfuncties). *Efficiency* is dan niet meer het enige criterium, ook bijv. de inkomensverdeling wordt in de toetsing van het optimum opgenomen. Vooralsnog werd niet duidelijk gemaakt welke samenhang bestaat tussen de (nieuwe) individuele nutsfuncties en de (nieuwe) sociale welvaartsfunctie.

Deze variant van de welvaarts-theorie sluit enigszins aan bij de nieuwere ontwikkelingen in de gedachten-gang van *Musgrave*, die naast *efficiency* in de allocatie meer dan voorheen nadruk legt op verdelings-aspecten.

Volgend congres

Het volgende congres van het IIFP zal in 1971 in Neurenberg gehouden worden, met als onderwerp *New Methods of Budgetary Choices*. T.z.t. zal in dit blad een aankondiging worden opgenomen.

V. Halberstadt

⁴ Vgl. *F. J. Edelman en J. B. Opschoor: Overheid en merit goods, in „Openbare Uitgaven”, 1970-2.*

⁵ Vgl. *F. L. Pryor: „Public Expenditures in Communist and Capitalist Countries”, 1968, en ook R. A. Musgrave: „Fiscal Systems”, 1969, blz. 34-40.*

Technologie

Overheidsfinanciering r. en o. in de EEG-landen

In *ESB* van 29 juli jl. maakten wij melding van het feit dat men op EEG-niveau bezig was met een studie, uitgevoerd op verzoek van de werkgroep ('Aigrain) „Beleid inzake het wetenschappelijk en technisch onderzoek”, welke tot doel heeft de research- en ontwikkelingsprogramma's van de lid-staten der Gemeenschap met elkaar te vergelijken. De

definitieve resultaten van genoemde studie zijn onlangs gepubliceerd door het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen¹; een reden temeer om in deze bijdrage nog eens terug te komen op deze materie.

De onderhavige EEG-studie moet gezien worden als een eerste poging de uitgaven voor research en ontwikkeling (r. en o.) van de lid-staten der Gemeenschap op meer systematische wijze te analyseren. De opstellers hebben zich daarbij uitsluitend behoeven te beperken tot de

¹ „*Le financement public de la recherche et du développement dans les pays de la Communauté, analyse par objectifs 1967-1970*”, *Rapport du groupe d'experts-statisticiens au groupe de travail 'Politique de la recherche scientifique et technique'*; *Statistische studies en enquêtes*, 2/1970.

financiering van overheidswege; behandeld wordt in dit geval de periode 1967-1970. Financiering door bijv. het bedrijfsleven komt dus niet aan de orde, alhoewel uit de cijfers, met name bij de verdeling van de doelstellingen, impliciet het onderlinge verband tussen beide groepen naar voren komt. Frankrijk onderscheidt zich in dit opzicht duidelijk van de andere EEG-landen door het hoge aandeel van de overheid (69% in 1967) in de totale r. en o.-financiering. Voor West-Duitsland en Italië bedroeg hetzelfde aandeel 47%, en voor Nederland en België ongeveer 40%. Een ander belangrijk punt waarop tussen de respectieve landen verschillen bestaan, nl. de verdeling van overheidsfondsen naar uitvoerende instanties, heeft men — helaas — eveneens gelaten voor wat het was.

Als uitgangspunt voor het vergelijkbaar maken van de nationale gegevens heeft men gekozen voor een indeling naar wat wordt aangeduid als „homogene categorieën van sociaal-economische doelstellingen”, dit aan de hand van een gemeenschappelijk vastgestelde nomenclatuur (NABS). Op deze wijze heeft men een twaalfstal doelstellingen onderscheiden, t.w.:

- kernenergetisch onderzoek;
- ruimte-onderzoek;
- defensie;
- natuurlijk milieu;
- volksgezondheid;
- ruimtelijke ordening;
- agrarische produktiviteit;
- industriële produktiviteit;
- informatieverwerking en automatisering;
- sociale en geesteswetenschappen;

— algemene bevordering wetenschapsbeoefening buiten het hoger onderwijs; en

— algemene bevordering wetenschapsbeoefening binnen het hoger onderwijs.

Elk van deze doelstellingen heeft men vervolgens, voor zover mogelijk, onderverdeeld naar sub-doelstellingen.

De belangrijkste uitkomsten voor het jaar 1969 hebben wij weergegeven in de tabel; voor het jaar 1970 waren nog niet voor alle landen de benodigde gegevens voorhanden.

Uit de tabel blijkt dat het totaal van de overheidsuitgaven voor r. en o. in de landen van de Gemeenschap in 1969 ongeveer 4,2 mrd. rekeeneenheden zou hebben bedragen. Onderverdeeld per land wordt door Frankrijk bijna de helft van deze r. en o.-uitgaven voor zijn rekening genomen. Voor het jaar 1970 wordt verwacht dat het totaal van de uitgaven met 6,0% zal stijgen, hetgeen relatief gezien een daling betekent t.o.v. voorgaande jaren toen het stijgingspercentage 8,7% bedroeg (1967-1969). Voor Frankrijk wordt zelfs verwacht dat de uitgaven met 5,8% zullen verminderen; voor Italië daarentegen wordt een stijging met 37,2% voorzien.

Uit de tabel blijkt duidelijk de prioriteitsverdeling van de doelstellingen. Met uitzondering van Frankrijk vormt de „algemene bevordering van wetenschapsbeoefening binnen het hoger onderwijs” voor alle landen de belangrijkste doelstelling; Nederland besteedt daaraan het hoogste

percentage (46,4). Daarbij dient echter bedacht te worden, dat de berekening van de hoogte van deze uitgaven in alle landen geschied is m.b.v. verdeelsleutels die gerelateerd zijn aan de totale uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs. Aangezien de verdeelsleutels van land tot land nogal verschillen, en de hoogte van de uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs in veel belangrijker mate bepaald wordt door het aantal studenten en de daarbij verwachte toename, zijn de desbetreffende percentages veel minder vergelijkbaar dan het geval is bij de overige doelstellingen.

De tweede doelstelling, in volgorde van belangrijkheid, wordt gevormd door de defensie. De hiervoor verrichte overheidsuitgaven zijn bijna uitsluitend geconcentreerd bij Frankrijk en West-Duitsland die gezamenlijk ongeveer 97% van het EEG-totaal voor hun rekening nemen. Voor de overige landen is de defensie-r. en o. van veel minder belang, dit niettegenstaande het feit dat met name België en Nederland gedurende de afgelopen twee jaar een relatief zeer sterke stijging te zien hebben gegeven. Over de gehele Gemeenschap genomen is het aandeel van de defensie-r. en o. regelmatig afgenomen.

Het kernenergetisch onderzoek vormt de derde doelstelling. In het bijzonder voor Italië en België is het aandeel bijzonder hoog. Ook hier zien we weer dat Frankrijk en West-Duitsland gezamenlijk het overgrote deel van de hiervoor bestemde overheidsuitgaven voor hun rekening nemen: ongeveer 80%. In Nederland is

Overheidsuitgaven voor research en ontwikkeling in de landen van de Gemeenschap in het jaar 1969, onderverdeeld naar doelstellingen, in mln. rekeeneenheden en in % van het totaal per land (1 r.e. = f. 3,62).

	West-Duitsland		België		Frankrijk		Italië		Nederland		EEG-totaal	
	mln. r.e.	%	mln. r.e.	%	mln. r.e.	%	mln. r.e.	%	mln. r.e.	%	mln. r.e.	%
Kernenergetisch onderzoek	237,7	16,5	24,5	23,1	341,1	17,0	100,7	30,2	26,7	9,9	730,7	17,6
Ruimte-onderzoek	92,4	6,4	7,1	6,7	126,7	6,3	16,6	5,0	10,5	3,9	253,3	6,1
Defensie	273,5	19,0	2,5	2,4	617,7	30,8	13,8	4,1	14,6	5,4	922,1	22,2
Natuurlijk milieu	23,1	1,6	2,6	2,5	18,4	0,9	5,0	1,5	4,5	1,7	53,6	1,3
Volksgezondheid	28,4	2,0	3,7	3,5	42,1	2,1	9,4	2,8	11,4	4,2	95,0	2,3
Ruimtelijke ordening	15,1	1,0	1,9	1,8	53,0	2,6	6,9	2,1	8,3	3,1	85,2	2,0
Agrarische produktiviteit	29,2	2,0	6,0	5,6	92,1	4,6	12,2	3,6	25,5	9,4	165,0	4,0
Industriële produktiviteit	73,8	5,1	11,4	10,7	204,1	10,1	16,5	5,0	18,2	6,7	324,0	7,8
Informatieverwerking en automatisering	29,9	2,1	0,1	0,1	27,8	1,4	2,4	0,7	1,1	0,4	61,3	1,4
Sociale en geesteswetenschappen	23,9	1,7	0,9	0,8	21,6	1,1	4,2	1,2	10,0	3,7	60,6	1,4
Sub-totaal	827,0	57,4	60,8	57,2	1.544,6	76,9	187,7	56,2	130,8	48,4	2.750,8	66,1
Algemene bevordering wetenschapsbeoefening buiten het hoger onderwijs	119,1	8,3	11,5	10,8	177,6	8,8	38,0	11,4	14,2	5,2	360,4	3,7
Algemene bevordering wetenschapsbeoefening binnen het hoger onderwijs	493,1	34,3	34,0	32,0	282,9	14,1	108,0	32,4	125,5	46,4	1.043,5	25,1
Niet gespecificeerd					3,3	0,2					3,3	0,1
Totaal	1.439,2	100,0	106,2	100,0	2.008,4	100,0	333,7	100,0	270,5	100,0	4.158,0	100,0
waarvan:												
— internationale bijdragen	144	10,0	15	14,1	247	12,3	50	15,1	17	6,4	473	11,4

Bron: „Le financement public de la recherche et du développement dans les pays de la Communauté”, tabellen 20, 21 en 23.

het aandeel lager dan in de overige landen, 9,9% tegenover een gemiddelde van 17,6% voor de Gemeenschap. Mede als gevolg van de moeilijkheden rondom de begrotingsvaststelling en het onderzoekprogramma van Euratom is er een tendens waarneembaar dat het kernenergetisch onderzoek op nationaal niveau steeds meer in belangrijkheid toeneemt.

De vierde doelstelling is aangeduid met de naam industriële produktiviteit (Promotion de la productivité et de la technologie industrielles). In werkelijkheid is het begrip veel ruimer dan het zo op het eerste gezicht doet vermoeden. Slechts een deel van deze fondsen wordt op directe wijze ter beschikking gesteld van de nationale industrie. Voor Frankrijk blijkt bijv., dat de uitgaven overwegend bestemd zijn ter financiering van r. en o. op het gebied van de civiele vliegtuigbouw; 70% komt ten goede aan het gemeenschappelijk Brits-Franse Concorde-programma. De rest van de uitgaven werd daar verdeeld over de bedrijfstakken elektronica, chemie, metallurgie en overige transportmiddelen. De vergelijkbaarheid van de percentages laat op een aantal punten enigszins te wensen over. Dit wordt veroorzaakt door het aanwezig zijn van zgn. non-profit organizations, zoals TNO in Nederland en het Istituto Mobiliare Italiano (IMI) in Italië, hetgeen als gevolg heeft dat een exacte indeling naar bedrijfstakken niet altijd mogelijk is. Toch is wel een aantal zwaartepunten te onderscheiden. Voor Nederland worden vermeld de civiele vliegtuigbouw en de levensmiddelenindustrie. Voor België chemie, metallurgie, metaalverwerkende industrie en voedingsmiddelenindustrie. Voor Italië elektronica en metallurgie. Voor West-Duitsland tenslotte de civiele vliegtuigbouw.

Het ruimte-onderzoek vormt de vijfde doelstelling. Ook hier wederom een overwegende positie voor Frankrijk en West-Duitsland, gezamenlijk 87% van het EEG-totaal. Voor alle landen geldt dat een omvangrijk gedeelte van de uitgaven bestemd is voor internationale programma's, zoals ELDO, ESRO en CETS, variërend van 25% voor Frankrijk tot 90% voor Italië. Tot zo ver de behandeling van de onderscheidene doelstellingen.

Onderaan de tabel is opgenomen welk gedeelte van de overheidsuitgaven bestemd is voor internationale bijdra-

gen. Een enigszins verontrustend punt is de dalende tendens, die de internationale bijdragen te zien geven. Dit geldt in het bijzonder voor België waar het percentage daalde van 23,9% in 1967 tot 14,1% in 1969. In alle landen zijn de hierbedoelde bijdragen in belangrijke mate gericht op het kernenergetisch en ruimte-onderzoek. Daarbij komen nog de civiele vliegtuigbouw voor Frankrijk en de defensie voor West-Duitsland en Frankrijk.

Als afsluiting van deze bijdrage valt te concluderen dat met deze publicatie een belangrijke aansporing is gegeven aan de landen der Gemeenschap om in toenemende mate de nationale r. en o.-programma's op elkaar te gaan afstemmen.

J. van der Burg

Au
courant

Vicieuze cirkel

Deze weken kunnen we getuige zijn van een merkwaardige kringloop. Op verzoek van de minister van Sociale Zaken geeft de Sociaal-Economische Raad een advies hoe het centraal beleid weer op gang kan worden gebracht. Dankzij een ingenieus compromis van voorzitter De Pous luidt dat advies eenstemmig: maak geen gebruik van de bevoegdheid om gedetailleerd in lonen en prijzen in te grijpen tot wij, leden van de SER,

Op de **Sociografische Dienst** der gemeente Breda
vaceert de functie van

econoom

De in deze vacature te benoemen functionaris zal deel uitmaken van een staf van 6 wetenschappelijke medewerkers. Zijn eigen inbreng zal moeten bestaan uit onderzoek- en advieswerk met betrekking tot de economische facetten van de stedelijk/regionale ontwikkeling.

Vereist:

- doctoraal examen economie;
- belangstelling voor regionaal-economische vraagstukken;
- goede stilistische kwaliteiten;
- enige jaren ervaring strekt tot aanbeveling.

Salaris:

afhankelijk van ervaring tot maximaal f. 2023,- per maand.

Sollicitaties kunnen binnen 14 dagen worden gericht aan de directeur van de Sociografische Dienst, Markendaalseweg 60, Breda.

G e m e e n t e B r e d a

uitgedacht zijn over het hele systeem van conjunctuurpolitiek.

Het gezamenlijke bedrijfsleven is zielstevreden en gaat blij weer op centraal niveau aan het overleggen over een tweede advies, dat nu moet gaan over het pakket van bijsturingmaatregelen waarmee de regering de overbesteding te lijf wil. Daartoe uitgedaagd door de SER, reageert het Kabinet op het interim-advies met een brief waarin staat dat het wél wil afzien van de wettelijke bevoegdheid om gedetailleerd in individuele CAO's in te grijpen, maar de prijzen niet geheel op hun beloop wil laten, zeker niet wanneer ze gevormd worden op markten met een monopolioïde karakter.

Op 3 november — negen dagen voor de datum waarop de SER het opvolgende advies moet vaststellen — kondigt minister Nelissen een algemene prijsmaatregel af. Groot misbaar van de ondernemers. Nelissen wandelt als een olifant door de porceleinkast van het centraal overleg. Hij lapt de symmetrie van het loon- en prijsbeleid aan zijn laars.

In de Tweede Kamer krijgen de ondernemers verbale steun van de liberalen. De heer Rietkerk, die de maatregel „prematuur, eenzijdig en gevaarlijk” noemt, komt met een motie waarin de regering gevraagd wordt haar beslissing nader in overweging te nemen nadat het SER-advies nr. 2 is uitgebracht. De Kamer, hoewel geenszins ingenomen met de beschikking, blijkt toch meer begrip te hebben voor de argumenten van minister Nelissen en verwerpt de motie-Rietkerk.

Twee dagen later is de SER bijeen. Er wordt gepraat aan de hand van nieuwe macro-economische cijfers, zojuist geproduceerd door het Centraal Planbureau. De situatie van overbesteding blijkt veel ernstiger dan zich nog in september liet aanzien toen de regering, aan de hand van de Macro Economische Verkenning, haar programma van conjunctuurmaatregelen opstelde.

De maatregelen zullen daarom hier en daar verscherpt moeten worden. Puzzel: hoe komen wij tot een formule die voldoende waarborgen

geeft dat de lonen niet uit de hand lopen, ook zonder een algemene loonmaatregel op basis van artikel 10 van de Loonwet?

Aanvankelijk had de SER wel een aardige formule bij de hand. Deze luidde dat uitgangspunt bij de onderhandelingen voor 1971 moest zijn dat het reëel beschikbare loon bij de produktiviteitsontwikkeling moet achterblijven. In 1970, zo leerden de nieuwe cijfers, was dat reële loon met een groei van 6% uitgegaan boven de 5% stijging van de arbeidsproductiviteit. Voor 1971 wordt een toeneming van de laatste verwacht van 3 à 3,5%. Wat zou dan meer voor de hand liggen dan dat de stijging van het reëel beschikbare looninkomen x procent zou bedragen? Het ging alleen maar om het invullen van die x; geen onoplosbaar probleem zou je zo zeggen.

Maar er waren een paar complicaties. De werknemers kijken aan tegen een verhoging van de omzetbelasting op 1 januari. De werkgevers zijn afgeknapt op de calculatiebeschikking die het hun moeilijker

de rijksoverheid vraagt

voor de Algemene Rekenkamer

t.b.v. een bij de Kamer op te richten studiebureau

wetenschappelijk medewerker

De Algemene Rekenkamer oefent als het hoogste, onafhankelijke controle-orgaan van de Staat der Nederlanden controle uit op de rechtmatigheid en doelmatigheid van het financieel beheer bij het Rijk. De door haar te controleren objecten vertonen een grote verscheidenheid en liggen op vrijwel alle gebieden van het maatschappelijk leven.

Vereist: doctoraal examen Nederlands Recht, Economische Wetenschappen of Politieke Wetenschappen.

Goede stilistische ervaring strekt tot aanbeveling.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2401,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 0-6383/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantievergoeding en 2,78% nacalculatie.

maakt gestegen loonkosten op de prijzen af te wentelen. De vakbeweging stelt als compromis voor de zaak te laten zoals ze is tot de datum waarop de calculatiebeschikking afloopt, 15 maart. In die tussentijd zou dan gewerkt kunnen worden aan een formule voor het loon- en prijsbeleid die ingebracht zou kunnen worden in het advies over het gehele conjunctuurbeleid.

De werkgevers weigeren. Ze willen dat eerst de prijsmaatregel wordt herzien. De heer Rietkerk lijkt gelijk te krijgen. Hij had toch in de Kamer de vrees uitgesproken dat de regering met haar beslissing de weg naar herstel van het constructieve overleg eerder blokkeert dan effent.

En zo zitten we dan in de vicieuze cirkel: minister Roolvink die met ere

van het artikel 8 af wil, dat hij eens met inzet van het voortbestaan van het Kabinet heeft verdedigd, vraagt de SER om advies. De SER geeft hem raad hoe hij het centraal overleg uit het slop kan halen. Minister Nelissen doorkruist de moeizaam geconstrueerde symmetrie van loon- en prijsbeleid met zijn prijsmaatregel. De SER, die even geroken heeft aan de macht, moet nu proberen de onontwarbare knoop die hijzelf gedraaid heeft uiteen te rafelen.

Dit hele machtsspel tussen regering, werkgevers en werknemers speelt zich af tegen de achtergrond van een overspannen economie die, zoals minister Nelissen voorspeld heeft, tegen eind 1971 dreigt vast te lopen. Als die voorspelling uitkomt krijgt de OESO gelijk, die in een rapport aan de Britse regering gezegd

heeft dat er maar één remedie is tegen versnelling van de inflatie: een hogere werkloosheidsgraad en een grotere mate van ongebruikte industriële capaciteit accepteren.

De „golf van neo-liberalisme” waar de anti-revolutionair Drs. J. Boersma in de Kamer tegen waarschuwde, zal uitlopen op grotere werkloosheid, indien regering en bedrijfsleven er niet in slagen om in „konzertierte Aktion” de loon- en prijsbeweging af te remmen.

SER noch Parlement zijn toegekomen aan het aangeven van een beleid, dat zonder gebruik te maken van gedetailleerd ingrijpen, toch vat kan krijgen op een ontwikkeling die bij een overspannen arbeidsmarkt met de nu beschikbare middelen niet in te tomen is.

A. F. van Zweeden

katholieke universiteit nijmegen
DIRECTORAAT A-FACULTEITEN

Bij de faculteit der Rechtsgeleerdheid bestaat de vacature voor

BUITENGEWOON HOOGLERAAR

of

BUITENGEWOON LECTOR

in

BEDRIJFSECONOMIE

De te benoemen functionaris zal worden belast met het geven van onderwijs in twee doctorale studierichtingen, te weten

- a) de fiscaal-economische richting
 - b) de privaatrechtelijke richting,
- waarbij de nadruk valt op de financiering van de onderneming, de leer van de kostprijs en balansleer.

Zowel zij, die de aandacht willen vestigen op mogelijke kandidaten alsmede zij, die zelf in aanmerking willen komen, worden uitgenodigd zich met uitvoerige informatie — zoals curriculum vitae en lijst met publikaties — schriftelijk te wenden tot de

Voorzitter van de faculteit
Oranjesingel 72
Nijmegen.

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf: De consument en de detailhandel in levensmiddelen. 's-Gravenhage, februari 1970, 82 blz. + bijlagen, f. 15.

In dit rapport zijn de resultaten neergelegd van een uitgebreide landelijke enquête naar het gedrag van consumenten bij de aankoop van levens-

middelen. Tevens bevat het een samenvatting van de, hierboven genoemde, macro-economische analyse van de structurele ontwikkeling in de sector voedings- en genotmiddelen, terwijl ook een vergelijking wordt gegeven van de ontwikkelingen in de consumptieve vraag en de aanbodfactoren met de gegevens ontleend aan de consumentenpeiling. Het rapport werd samengesteld door Drs. G. J. R. Elferink.

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf: Consument en binnenstad. 's-Gravenhage, maart 1970, 103 blz. + bijlage, f. 15.

Het EIM heeft binnen de gemeente

's-Hertogenbosch een onderzoek ingesteld naar de koopgewoonten van de consument in de nieuwe woonwijken en naar de gerichtheid van deze consument op de markt. Het onderhavige rapport bevat de uitkomsten van dit onderzoek. Het werd samengesteld door de heer L. M. Switzar.

R. van der Torn: Management-audit. NIVRA-geschrift no. 3. Bureau N.I. v. R.A., Amsterdam z.j., 68 blz., f. 6,25.

Dit geschrift bevat het preadvies „Management-audit” met discussiebijdragen van Prof. Drs. F. D. Zandstra, J. Schoustra en J. W. Pon voor de Accountantsdag 1969.

Technische Hogeschool Delft

Bij het Bureau van de Hogeschool wordt voor de nieuw ingestelde Directie Financiën en Administratie gezocht een

(ECONOMISCH) DIRECTEUR

die onder de Secretaris van de Hogeschool in hoofdzaak verantwoordelijk zal zijn voor de financiële aspecten van het beleid van de Hogeschool alsmede voor de administratieve gang van zaken.

Onder zijn Directie zullen de volgende, thans nog rechtstreeks onder de Secretaris van de Hogeschool ressorterende dienstonderdelen zijn samengesteld:

- Bureau Budgettering
- Comptabele Dienst
- Interne Accountantsdienst
- Bureau Automatisering
- Bureau Organisatie

De Technische Hogeschool Delft is een der grootste instellingen van wetenschappelijk onderwijs met ca. 10.000 studenten, ca. 4800 man personeel en een uitgebreid complex van grote gebouwen, werkplaatsen en laboratoria met de daarbij behorende terreinen. De Directie Financiën en Administratie heeft een personeelsbestand van tegen de 100 man.

Voor deze interessante functie wordt gedacht aan een registeraccountant of een bedrijfseconoom met ervaring in een leidinggevende functie. Ook zij die anderszins menen over een adequaat opleidings- c.q. kennis- en ervaringsniveau te beschikken, worden uitgenodigd te solliciteren. In verband met de automatisering van de informatieverwerking, waarvan een deel reeds gestalte heeft gekregen, dient over voldoende kennis en ervaring op dit vakgebied te worden beschikt, om hieraan op beleidsniveau verdere inhoud te geven.

Aanstelling zal geschieden volgens Rijksregeling. Honorering naar gelang van de omstandigheden volgens schaal 152 of 153 van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1948 (maximum ca. f 51.500,—, resp. ca. f 56.000,— per jaar; inclusief vakantie-uitkering).

Directe opnemings in welvaartsvast pensioenfonds.

A.O.W.-premie komt voor rekening van de Technische Hogeschool.

Nadere informatie worden zo nodig gaarne verstrekt door de Secretaris van de Hogeschool, mr. E. G. Wesselink (telefoon 01730 - 33222, toestel 5943).

Schriftelijke sollicitaties te richten aan het Hoofd van de Centrale Personeelsdienst, Julianalaan 134, Delft, onder vermelding van nr. AD 7061/0936 in de rechterbovenhoek van de brief.

Contact wordt gezocht met geïnteresseerden voor de volgende functies ter SECRETARIE :

CHEF

van de op te richten afdeling
ECONOMISCHE
AANGELEGENHEDEN.

Functie-inhoud :

Leiding van de afdeling. Algemene bedrijfseconomische adviezen t.b.v. het gemeentebestuur (optimaliseringsvraagstukken). Coördinatie terzake van sociaal-economische vraagstukken en van de Arnhem Promotion. Uitvoering van wetten en voorschriften in het kader van midden- en kleinbedrijf, de dienstensector, marktwezen. Secretariaatswerkzaamheden.

Aanstellingseisen :

Economische opleiding op universitair niveau - bedrijfs-economische richting. Ervaring op sociaal-economisch gebied (werkgelegenheid, industrie, -vestiging, enz.). Leidinggevende kwaliteiten. Goede contactuele eigenschappen.

Vacaturenummer :

384

SOCIAAL- ECONOMISCH MEDEWERKER

op de afdeling Economische
Aangelegenheden.

Speciaal belast met zaken als:

- werkgelegenheid
- interpretatie en voorbereiding van wetenschappelijke studies op sociaal-economisch gebied t.b.v. het bestuur
- optreden als intermediair tussen het bestuur en externe instanties (Kamer van Koophandel, Middenstandsorganisaties, Industrieën e.d.).

Akte MO-economie of gelijkwaardige opleiding op sociaal-economisch gebied. Goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid.

385

DESKUNDIGE

op het gebied van
PLANNING en ORGANISATIE

Ondersteuning van de planningadviesgroep, welke bestaat uit leden van het College van Burgemeester en Wethouders en enkele hoofdbambtenaren. Het betreft hier de doorvoering van de beleidsplanning alsmede het stimulerend en coördinerend optreden ten aanzien van organisatie-onderzoeken door externe deskundigen. Secretariaatswerkzaamheden.

Hogere beroepsopleiding; kennis van en praktische ervaring met planningstechnieken en methoden van operationele research. Goede contactuele eigenschappen.

386

Men moet de bereidheid hebben deel te nemen aan een psychologisch onderzoek en medische keuring.

Honorering :

De rang en honorering zal overeenkomstig het niveau van de functie in nader overleg worden vastgesteld.

Arbeidsvoorwaarden :

- uitstekende regelingen ten aanzien van pensioenvoorziening, ziektekostenregeling en vergoeding verplaatsingskosten;
- geen inhouding premie A.O.W./A.W.W.

Informatie- en
sollicitatieadres :

Mondelinge informaties kunnen, na afspraak, worden ingewonnen bij de gemeentesecretaris, telefoon (085) 45 71 11.

Schriftelijke sollicitaties (onder vermelding van het vacaturenummer) te richten aan het College van Burgemeester en Wethouders, Koningstraat 38 te Arnhem.